

Заклад вищої освіти «Український католицький університет»
Факультет наук про здоров'я
Кафедра психології та психотерапії

Магістерська робота

**На тему: Роль міжгрупової взаємодії в дегуманізації іншої особи:
експериментальне дослідження**

Виконав студент 6 курсу

Групи ЗПП/21М

Спеціальності 053 психологія

Освітньої програми «Клінічна психологія
з основами психодинамічної терапії»

Кириченко В.Е.

Науковий керівник:

Доцент кафедри психології та
психотерапії,

кандидат психологічних наук

Сеник О. М.

Рецензент:

(прізвище та ініціали)

Львів 2023

РЕФЕРАТ

Роль міжгрупової взаємодії в дегуманізації іншої особи: експериментальне дослідження: 68с., 3 ч, 1 табл., 9 рис., 2 дод., 44 джерела.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ДЕГУМАНІЗАЦІЯ, ДЕБАТИ, МІЖГРУПОВА ВЗАЄМОДІЯ, КОГНІТИВНО-ПОВЕДІНКОВА ТЕРАПІЯ, ПСИХОДИНАМІЧНА ТЕРАПІЯ.

Запропоноване дослідження містить детальне вивчення ролі міжгрупової взаємодії в дегуманізації іншої особи. Вивчаючи дегуманізацію, більшість дослідників надають велике значення аналізу етнічних, релігійних та соціальних відмінностей і мало концентруються на взаємодії всередині вже сформованих груп. У це експериментальне дослідження залучено студентів магістерської форми навчання, які обрали різні напрямки: психодинамічна та когнітивно-поведінкова терапія. Сучасні дослідники, на жаль, оминають психоаналітичний підхід, розглядаючи явище дегуманізації, хоча, цей феномен витворюється на стиках свідомого та позасвідомого. Тому в поточній роботі здійснено спробу досягнути це явище через психоаналітичну парадигму із використанням якісних та кількісних методів, а саме: спостереження, експеримент та анкетування.

У результаті проведеного дослідження вдалося зробити висновок, що представники згаданих напрямів по-різному піддаються експериментальному впливу: представники когнітивно-поведінкового напрямку більше дегуманізують у контрольній вибірці та менше дегуманізують у експериментальній, а представники психодинамічного напрямку майже не піддаються впливам. Отримані результати схиляють до подальшого вивчення дегуманізації та міжгрупової взаємодії, а також спонукають до детального вивчення відмінностей між когнітивно-поведінковою та психодинамічною парадигмами.

Зміст

РЕФЕРАТ.....	2
ВСТУП	5
I Поняття міжгрупової взаємодії та дегуманізації.....	9
1.1 Визначення феномену дегуманізації. Види дегуманізації.....	9
1.2 Визначення ролі міжгрупової взаємодії в дегуманізації іншої групи	13
1.3 Психодинамічний погляд на явища дегуманізації та міжгрупової взаємодії	17
1.4 Теоретична модель та гіпотези дослідження	19
Висновки до першого розділу	21
II МАТЕРІАЛИ ТА ПРОЦЕДУРИ ДОСЛІДЖЕННЯ	23
2.1 Етапи дослідження.....	23
2.2 Методи дослідження.....	26
2.3 Група досліджуваних.....	27
2.4 Хід дослідження: спостереження за учасниками	28
2.5 Аналіз даних	32
2.6 Висновки до другого розділу.....	33
III Результати та дискусія.....	35
3.1 Зв'язок базових рис особистості з дегуманізацією представників іншої групи.....	35
3.2 Роль міжгрупової взаємодії у вираженості дегуманізації	39
3.3 Дискусія результатів.....	46
3.4 Дискусія результатів: психодинамічна оптика	49

3.5 Обмеження та перспективи дослідження.....	51
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56
ДОДАТКИ.....	61
ДОДАТОК А.....	61
ДОДАТОК Б.....	67

ВСТУП

Чи думали Ви про те, як часто люди не сприймають одне одного навіть за живих істот? Щодня ми стаємо свідками дедалі гірших воєнних злочинів в російсько-українській війні, де люди чинять, здавалось б, нелюдські злочини стосовно інших людей. Експериментально доведено – при війнах та конфліктах одні групи, не вважаючи інших за людей, схильні скоювати злочини проти людства та вчиняти геноцид (Bruneau & Kteily 2017). Та менш очевидною видається думка, що ми готові позбавляти людських рис людей, які не лише не несуть нам загрози, а й навчаються з нами на одному факультеті або ж працюють разом у сфері ментального здоров'я.

Ця робота покликана розглянути роль міжгрупової взаємодії в дегуманізації іншої особи в контексті студентських груп психодинамічного (надалі ПДТ) та когнітивно-поведінкового (надалі КПТ) напрямків. Міжгруповою є взаємодія, що існує між індивідами в різних соціальних групах, а також взаємодія, що відбувається між самими групами в цілому (Darity, 2008). Дегуманізація – це заперечення повноцінної людяності в інших (Haslam, 2006).

Останні дослідження дають змогу висувати те, наскільки вагомою є роль міжгрупової взаємодії. Bruneau, E., Hameiri, V., Moore-Berg (2021) провели кроссекційне лонгітюдне дослідження, яке показало, що навіть віртуальна взаємодія між американськими та мусульманськими студентами значно зменшує рівень міжгрупової дегуманізації.

Дослідження (Paladino et al., 2002) доводить, що первинні емоції (такі як біль, гнів, насолода, радість) асоціюються з меншою мірою вираження людяності, а вторинні емоції (такі як сором, провина, щастя, емпатія) позначають більшу міру вираження людяності та меншу міру дегуманізації відповідно. Це ж дослідження доводить також, що первинні емоції асоціюються з іншою національною групою, а вторинні з власною.

Більшість досліджень розглядають дегуманізацію в контексті расового (Hagan & Rymond-Richmond 2008), релігійного (Bruneau et al., 2021) або ж стратифікаційного (Trounson, Critchley, & Pfeifer, 2015) чинників. Це у великій мірі обмежує дослідників у формуванні експериментального дизайну та застосуванні експериментальних впливів по ряду етичних причин, тому дослідники оминають конфронтуючі впливи під час дослідження дегуманізації, послуговуючись асоціативними, (Paladino et al., 2002) віньєточними (Rai, Valdesolo, & Graham, 2017) чи нейтральними експериментальними дизайнами або ж обмежуючись кількісними методами. Така методологія не дає змоги наочно та сповна дослідити сам конфлікт у живому контакті груп, тому перевагою цієї роботи є формат, ядром якого є дебати щодо напрямкових переваг між досліджуваними групами – а також, поруч зі статистичним аналізом, метод спостереження під час експериментального впливу.

Метою запропонованого наукового дослідження є визначення ролі міжгрупової взаємодії в дегуманізації іншої особи на вибірці студентів-психологів, що навчаються на магістратурі, але мають різні терапевтичні напрямки: когнітивно-поведінковий та психодинамічний.

Об'єктом дослідження є дегуманізація.

Предметом дослідження виступає роль міжгрупової взаємодії в дегуманізації

Завданнями дослідження є:

- Визначення явищ дегуманізації та міжгрупової взаємодії з точки зору досліджень та крізь психодинамічну парадигму.
- Операціоналізація явищ дегуманізації та міжгрупової взаємодії відповідно до сучасних досліджень.
- Визначення ролі міжгрупової взаємодії у дегуманізації. Аналіз відмінностей між типами групової взаємодії, досліджуваними групами та їх комплексний вплив на дегуманізацію.

- Експериментальне дослідження ролі міжгрупової взаємодії у процесі дегуманізації та розробка рекомендацій по роботі з дегуманізацією

Гіпотези дослідження:

1. Відстоювання власного терапевтичного напрямку посилить дегуманізацію іншої групи
2. Відстоювання протилежного терапевтичного напрямку зменшить дегуманізацію іншої групи
3. Риси особистості впливають на дегуманізацію
4. Тип міжгрупової взаємодії по різному вплине на міру вираження дегуманізації у представників напрямку КПТ або ПДТ.

У науковій роботі використані теоретичні, емпіричні та статистичні методи опрацювання результатів. Аналіз та синтез попередніх напрацювань у теоретичному розділі роботи дозволить краще орієнтуватись читачеві в актуальності та значущості розглянутої проблематики. Експериментальне дослідження дає змогу в лабораторних умовах проаналізувати вплив типу міжгрупової взаємодії на дегуманізацію, а також перевірити гіпотези дослідження. Статистичне опрацювання даних в емпіричній частині дозволить операціоналізувати отриманий матеріал. Метод спостереження допоможе глибше зрозуміти суть та логіку експерименту.

Теоретична значущість роботи полягає в заповненні тих прогалин у теорії, які стосуються міжгрупової взаємодії всередині вже сформованих соціальних груп. Психоаналітична оптика є тією складовою, яка значно розширює та поглиблює розуміння предмету дослідження.

Практична значущість роботи полягає у поглибленні зв'язків всередині психотерапевтичної спільноти та сприяє поглибленню фахової ідентичності.

Група досліджуваних охоплює 20 осіб, з них 18 студентів магістратури першого та другого курсів програми клінічна психологія Українського католицького університету психодинамічного та когнітивно-поведінкового

напрянків, а також двох досліджуваних, що здобули психологічну освіту та є представниками аналітичного та когнітивно-поведінкового напрямків.

Робота складається з трьох розділів та складає 68 сторінок, з них 45 сторінок основного тексту. В роботі було використано 1 таблицю, 9 рисунків, 2 додатки та 44 джерела.

I Поняття міжгрупової взаємодії та дегуманізації

1.1 Визначення феномену дегуманізації. Види дегуманізації

У світі гостро постає проблема дискримінації одних груп іншими: гомофобія, расизм, ейджизм, сексизм, віктимблеймінг – це лише незначна частина з довгого переліку понять, які послуговуються явищем дегуманізації. Історичні та культурологічні науки досліджують те, як певні групи людей проходять довгий шлях від малих родин до націй, тоді як інші індивіди не здатні в силу різних причин закріпитись у цій ієрархії, у тому числі завдяки конкуруючим групам. Наукова спільнота, здобуваючи ці знання, намагається розібратись як відбувається природній добір і зробити з того висновки, які допомогли б використати досвід попередніх поколінь для покращення якості життя. Думка, що дегуманізація необхідна для виживання є вкрай актуальною – під час російсько-української війни питання ідентичності постає особливо гостро. Нам необхідно знати хто з нами – ворог чи друг? Він хоче мені допомогти чи вбити?

Що власне слід розуміти під терміном дегуманізація? Один з найбільш цитованих дослідників цього явища Нік Гаслам визначає цей феномен наступним чином: дегуманізацією ми називаємо спростування цілісної людяності в інших людях (Haslam, 2006). Це ставлення до інших осіб так, наче б то їм б не вистачає розумових здібностей та емоцій, які зазвичай приписують людям (Paladino et al., 2002),. Таким чином будь яка дія чи вислів, які розглядають іншого індивіда як менше ніж людину називають дегуманізацією. Автори Rai, Valdesolo, та Graham, (2017) дегуманізацією називають відмову від соціального пізнання іншого людського розуму. Сприймання іншої людини як дикуна, тварини або неживої істоти також є дегуманізацією. Haslam (2006) згадує працю свого колеги австрійського психолога та письменника Ґустава Ягоди «Образи дикунів: давні корені сучасних упереджень у західній культурі» (Jahoda, 1999), де Ґустав Ягода описує те, як західна культура прирівнює певні

верстви населення до дикунів, образ яких асоціюються з порушеними когнітивними здібностями, схильністю до злочинів та у яких відсутній больовий поріг. Густав Ягода наводить усім знайомі расистські анімалістичні аналогії, де ті чи інші раси та соціальні групи можуть прирівнюватись до мавп, собак, свиней, щурів, паразитів або ж комах. Сьогодні, у часи російсько-української війни, ширяться такі слова як «свинособаки», «орки», «швайнокарасі», та інші нелюдські образи. Застосовуючи їх, одна соціальна група дегуманізує іншу.

Виглядає, що дегуманізація є вкоріненою у буденність. Її вплив активно досліджують у контексті етносу та рас (Hagan & Rymond-Richmond 2008), гендеру та порнографії (Sherwin, 1987), у психіатрії (Fink, 1982), технологіях (Haslam, Loughnan, Kashima, & Bain, 2008), академічному середовищі (Courts, & McInerney, 1993) та інших сферах соціального життя. З'являється більш глибоке розуміння дегуманізації, що не обмежується міжгруповою взаємодією та конфліктами.

Дегуманізацію дослідники, зазвичай, розділяють на різні типи. Дегуманізація може бути анімалістичною або механістичною (Haslam, 2006), інструментальною або моральною (Rai, Valdesolo, & Graham, 2017), особистісною та груповою (Bruneau & Kteily 2017), непрямую та явною (Carozza, Falvo, Di Bernardo, Vezzali & Visintin, 2014). У цьому підрозділі буде розглянуто кожен з підходів, визначено переваги та недоліки того чи іншого підходу, а також буде оцінено можливість їх імплементації в поточне експериментальне дослідження.

Дегуманізація може бути анімалістичною або механістичною. Ще Рене Декарт визначав тварин механізмами без почуттів, розуму та знань (Thomas, 2020) і в контексті подальшого дослідження слід визнати, що ця фантазія не безпідставна. Анімалістична дегуманізація пов'язується з «унікально людськими рисами», а механістична дегуманізація з «людською природою». У своєму інтегративному огляді дегуманізації Haslam (2006) диференціює

аніمالістичну та механістичну форму дегуманізації, перед тим окресливши два типи людяності: «унікально людський» та «природньо людський». «Унікально людські риси» насамперед відображають соціалізацію та культуру і вони різняться між людськими популяціями. Характеристики «людської природи» пов'язують людей з природою та біологічними нахилами та є універсальними в різних культурах. У серії досліджень (Haslam, Bain, Douge, Lee, & Bastian, 2005) емпірично доведено, що «унікальні людські риси» вважаються набутими та охоплюють витонченість, моральність, раціональність та вихованість. Таким чином, коли люди сприймаються без «унікальних якостей», тобто як такі, що не мають тих рис, які відрізняють людину від тварини, вони будуть сприйматись тваринами. Іншими словами, при запереченні «унікальних людських якостей» індивід уявляє іншого твариноподібним. В основі цього типу дегуманізації є наділення людини тваринними якостями, що викликають презирство, огиду та відразу. Людей зображають як щурів, паразитів або ж мавп – істотами які вважаються ієрархічно нижчими в еволюційному ланцюжку за *homo sapiens*.

Характеристики «людської природи» експериментально пов'язані з емоційним теплом, жвавістю та когнітивною гнучкістю. Якщо ж особа загалом заперечує «людську природу» в іншому індивіді, виводячи на перший план такі характеристики як інертність, холод або жорстокість, вона сприймає його як механізм або ж об'єктивізує – тобто дегуманізує за механістичним принципом (Loughnan & Haslam, 2007). Ця форма дегуманізації передбачає емоційне дистанціювання. Інший уявляється пасивним та роботизованим. У ядрі цього явища знаходиться радше байдужість ніж огида та супроводжується відсутністю емпатії, абстрактним уявленням про іншого. Результати цього дослідження слугують базою для операціоналізації дегуманізації в ході поточного експериментального дослідження. Саме завдяки тим емоціям, які пов'язуються або не пов'язуються з унікально-людськими якостями, буде вимірюватись експериментальний вплив. Припускається, що чим більше учасники експерименту пов'язуватимуть інших з унікально людськими рисами,

а саме з вторинними емоціями, тим більш людяними вони цих інших учасників визначатимуть. І навпаки, чим більше інша група буде наділятися первинними емоціями, тим у більшій мірі буде проявлятися дегуманізація.

Дегуманізація може бути непрямною або явною. У дослідженні Carozza et al. (2014) досліджуються безпосередні та опосередковані контакти між представниками різних груп. Дослідники виводять непряму, несвідому форму дегуманізації іншого, коли індивід не помічає людяності та приписує менше емоцій і рис іншому, та явну – відкрите заперечення іншого як повноцінної людини. Ця типологізація є важливою в контексті поточного дослідження, оскільки малоймовірно, що учасники, які є студентами магістерської форми навчання, будуть явно дегуманізувати одне одного, оскільки культурально, релігійно, національно та фахово є наближені одне до одного. Припускається, що в центрі цього дослідження буде більш виражена саме неявна, несвідома форма дегуманізації іншої групи. Також результати дослідження показали, що формат міжгрупової взаємодії має вкрай важливу роль у покращенні стосунку між групами. Беззаперечною є роль живого міжгрупового контакту у покращенні стосунків між групами.

Дегуманізація може мати інструментальну або моральну природу. Поки більшість теорій припускає, що насильство мотивоване вигодою або імпульсивною поведінкою, а більш глибоке усвідомлення нашої людяності призведе до мирного врегулювання конфліктів (Manne, K. (2016). Rai et al, (2017) експериментально доводять, що це далеко не факт. Дослідники припускають існування двох незалежних типів насильства: інструментального та морального. У серії з п'яти експериментів під «інструментальним насильством» дослідники розглядають випадки, в яких злочинці не обов'язково мають на меті вчинити шкоду жертвам, однак свідомо завдають її для досягнення іншої мети. «Моральним насильством» дослідники визначають ті випадки, в яких кривдники вчиняють шкоду жертвам, вважаючи, що вони на це заслуговують. Перші чотири експерименти довели, що дегуманізація є

наслідком саме інструментального насильства, тобто коли злочинець має утилітарні мотиви. Четвертий та п'ятий експеримент передбачали, що досліджувані уявляли, як вчиняють шкоду незнайомій людині з інструментальних та моральних мотивів. Під час четвертого та п'ятого експериментів досліджувані, що уявляли вчинення шкоди незнайомцю за гроші, сприймали його як значно менш людяного на відміну від тих досліджуваних, що не уявляли вчинення шкоди незнайомій людині за гроші. Ба більше, учасники, що уявляли заподіяння шкоди аморальному незнайомцю сприймали його як більш людяного на відміну від тих досліджуваних, які не уявляли вчинення шкоди аморальному незнайомцю.

Дослідники доводять експериментально, що в певних випадках злочинці вмотивовані вчиняти шкоду жертвам, які суб'єктивно на неї заслуговують та здатні осягнути когнітивно значення цієї шкоди. Такі жертви зобов'язані мислити та відчувати біль, переживати моральні емоції, іншими словами, вони повинні бути людьми. Отже, можна гіпотезувати, що дегуманізація далеко не завжди виникає як спосіб раціоналізувати ті чи інші злочини.

1.2 Визначення ролі міжгрупової взаємодії в дегуманізації іншої групи

Війни, геноциди та локальні конфлікти часто, якщо не завжди, супроводжуються дегуманізацією однієї групи іншою і це відбувається в обидві сторони (Bruneau & Kteily 2017). Люди мають моральні та психологічні обмеження щодо заподіяння шкоди іншим і водночас історія ілюструє високу схильність до екстремального насильства за межами групових кордонів (Staub, 1989).

Якщо поділ на «своїх» та «чужих» можна осягнути в контексті виживання, то чому ми дегуманізуємо, коли нашому життю нічого не загрожує? Класичні психологічні експерименти свідчать, що людина застосовує цей поділ

не лише при загрозі виживання, а й при лабораторно утвореній конкуренції. Одним з таких експериментальних досліджень є Sherif, Harvey, White, Hood, & Sherif (1961), яке було проведено з метою вивчення стосунків між групами в контексті виконання поставлених задач. У ході експериментального дослідження було змодельовано ситуацію конкуренції між двома групами учнів у літньому таборі. Дослідники вивчали, як сформовані групи сприймали одна одну, взаємодіяли та як ті співпрацювали під час виконання завдань, а також визначали ті чинники, що безпосередньо та опосередковано впливали на взаємодію між групами. Результати дослідження підтвердили, що міжгрупова конкуренція впливає на формування негативних стереотипів та упереджень між цими групами, а також підвищує рівень співробітництва всередині групи. У свій час дослідження Sherif et al. (1961) стало одним з базових у розумінні міжгрупових відносин та їх впливу на людську поведінку. Відповідно до результатів згаданого дослідження можна виснувати, що специфіка міжгрупової взаємодії може бути змодельована дослідниками, а також те, що конкуренція має вагомий вплив на експериментальні групи. Подібний підхід буде застосовано і в цьому експериментальному дослідженні: контрольні групи будуть відстоювати переваги власного терапевтичного напрямку і, таким чином, будуть поставлені в конкурентні умови. Експериментальна група буде відстоювати інший напрям, для цього учасники будуть взаємодіяти безпосередньо перед самими дебатами, обмінюючись наперед заготовленими аргументами.

Багато наукових праць (зокрема вже розглянутих у першому пункті першого розділу) досліджують феномен дегуманізації в контексті внутрішніх та зовнішніх груп, позначаючи внутрішні групи як *ingroup*, а зовнішні як *outgroup*. Зовнішніми є ті групи, з якими індивід себе не асоціює, а внутрішні це ті, в які людина включена. Зовнішні групи можуть відрізнитись від внутрішніх за показником національної приналежності (Haslam, 2006), політичних чи релігійних поглядів, раси (Dovidio & Gaertner, 1986), статусу (Trousseau et al.,

2015) статі (Loughnan & Haslam, 2007) та іншими груповими явищами. Цей підрозділ покликаний висвітлити роль міжгрупової взаємодії у феномені дегуманізації.

Люди схильні приписувати більш людські якості власній групі (надалі внутрішня група), а менш людські риси іншій, зовнішній групі. У дослідженні, яке розглядалось у першому пункті першого розділу Paladino et al. (2002) в одному з експериментів розглядають неявні асоціативні зв'язки досліджуваних з представниками інших етнічних груп. Диференціація внутрішніх та зовнішніх груп призводить до того, що люди свідомо або несвідомо судять про те, що їх власна, внутрішня група має такі людські риси, якими не володіють представники зовнішньої групи, а в ядрі цього явища є вже згадані у першому підрозділі «унікально людські риси». Студенти, які оцінювали більш культурно наближені імена надавали їм більше унікально-людських рис. Це дозволяє міркувати про те, що люди схильні вважати представників власних соціальних груп як більш людських. У цій роботі, на основі згаданого дослідження, буде перевірятись гіпотеза, чи представники одного психотерапевтичного напрямку уявляють представників іншого напрямку як менш людських за представників власного напрямку. Таким чином, можна перевірити і те, наскільки культурна приналежність є визначальною в контексті феномену дегуманізації.

Міжгрупова взаємодія зменшує рівень зовнішньогрупової дегуманізації. Barlow et al. (2012) довели, що позитивний контакт різних груп покращує міжгруповий стосунок. Автори стверджують, що позитивний контакт знижує рівень явної дегуманізації, переконуючись, що інша сторона не нижча за статусом чи інтелектом, а надання можливості внутрішній групі взаємодіяти зі зовнішньою та почути їхні погляди, ефективно зменшує міжгрупову ворожість. Bruneau et al. (2021) твердять, що якщо люди позитивно взаємодіють з членами зовнішньої групи, то вони здатні побачити ту сторону зовнішньої групи, яка не відповідає стереотипам, культивованими в медіа. Контакт може виявляти, що зовнішня група є здібнішою, ніж припускалось, та впливає на атрибуцію

людяності. Kteily, Hodson, Bruneau (2016) дослідили, що американці, які мали негативні уявлення щодо мусульман, дізнаючись, що мусульмани позитивно ставляться до американців зменшують міру дегуманізації до мусульман. «Перевірка реальності» під час зустрічі з представником зовнішньої групи усуває невідповідність між уявним та реальним. Таким чином, можна гіпотезувати, що контакт зменшує дегуманізацію. Все більше досліджень концентруються на стратегіях прямого та непрямого контакту між групами для зменшення соціальної напруги (Borinca et al., 2023).

У недавньому кроссекційному, лонгітудному експериментальному дослідженні Bruneau et al. (2021) відібрали близько 7700 учасників з 15 країн, з яких сформували 16 незалежних вибірок. Метою дослідження було визначення впливу міжгрупових контактів на явну дегуманізацію зовнішніх груп та сприйняття того, як члени зовнішніх груп дегуманізують внутрішні групи. У ході експерименту всі учасники брали участь у віртуальному міжгруповому контакті, що передбачав певну кількість зустрічей, які були б спрямованими на заохочення позитивного досвіду. Дослідники свідомо не визначали різниці між якістю та кількістю контактів, припустивши, що будь який контакт загалом буде пов'язаним зі зниженням дегуманізації. Іншими словами ті, хто брав участь у (віртуальній) контактній програмі, згодом мали нижчі рівні відвертої анімалістичної дегуманізації на відміну від контрольної групи студентів. До того ж, дослідження показало, що учасники групи (немусульмани), які вважали що ворожа група (мусульмани) дегуманізує власну групу (немусульманів) після позитивного контакту з мусульманими знизили упереджене ставлення. Такі результати вказують на рівень значущості позитивного контакту представників різних груп. Це дозволяє говорити про те, що рівень дегуманізації або градації людяності можливо вимірювати завдяки подібного роду експериментальним дослідженням на вибірці студентів. Тому, доречним буде досліджувати явище дегуманізації саме експериментальним шляхом.

Запропоноване експериментальне дослідження перевірятиме гіпотезу, чи міжгруповий контакт між студентами різних терапевтичних напрямків сприятиме зниженню міри дегуманізації для представників обох груп.

1.3 Психодинамічний погляд на явища дегуманізації та міжгрупової взаємодії

Чи узгоджується психоаналітична та психодинамічна теорія з явищем дегуманізації? У першому пункті першого розділу було розглянуто явище інструментального насильства, яке містить в ядрі феномен раціоналізації. Досліджувані, йдучи на уявний злочин, схильні мотивувати свої вчинки не лише матеріальною вигодою, а й певними, здебільшого, нелюдськими рисами об'єкта злочину. Також розглянутий у першому пункті першого розділу феномен «унікально людських здібностей» містить витонченість, моральність, раціональність та вихованість, що можна віднести до фройдівського феномену Супер-Его. Для налагодження психотерапевтичного альянсу психотерапевти послуговуються емпатією, що є вторинною людською емоцією. Можна також припустити зворотній феномен, що зустрічаючись з психотичними частками пацієнтів, терапевти схильні дегуманізувати останніх, аби не ототожнюватись з психотичними переживаннями – можливо через це певні психотерапевтичні підходи послуговуються радше механістичним підходом при діагностиці та лікуванні пацієнтів.

Зигмунд Фройд (Freud 1920) у своїй праці «Тотем і Табу» розглядає зв'язок тваринного та людського з позиції ідентифікації себе з певними тваринами та їх якостями. Явище тотемізму певною мірою є суміжним з поняттям дегуманізації, проте цей погляд дещо виходить за рамки цього огляду та дослідження. Цікаво, що, наприклад, у вже загаданому в другому пункті першого розділу класичному дослідженні Шерифа та колег, групи хлопців у таборі ототожнювали свої групи з тваринами – пантера та пітон.

В науковій літературі подекуди явище об'єктивізації використовують синонімічно з поняттям дегуманізації (Sherwin, 1987). Психоаналітична школа об'єктних стосунків побудована на рівні суб'єктного-об'єктного стосунку. За словами Klein (1996), у напрацюванні «Notes on some schizoid mechanisms» сприйняття материнських грудей як доброго чи поганого об'єкта переноситься на подальші стосунки, зокрема через механізми проєкції та інтроєкції. Виглядає так, що дитина сприймає погану грудь через призму негативних базових первинних емоцій, таких як страх, жах, лють, а добрі груди крізь призму таких базових первинних емоцій як задоволення, бажання та радість. У дослідженні (Paladino et al., 2002) йдеться про те, що базовими первинними емоціями індивіди схильні позначати зовнішні групи і за цим стоїть явище дегуманізації. З огляду на теоретичні напрацювання Мелані Кляйн можна гіпотезувати, що регрес до сприймання тих чи інших людей як добрих чи поганих об'єктів тягне за собою такі ж або подібні механізми, що й під час дегуманізації.

У праці «Людина людині вовк: розлади дегуманізації у психоаналізі» Гарві Пескін (Peskin, 2012) наголошує, що основним компонентом дегуманізації є втрата довіри, що відчувають жертви, чії травми та насильство залишаються непоміченими та визначає роль психоаналітичного нейтралітету в цьому контексті. Розглянувши ортодоксальні аналітичні підходи, Пескін також згадує Когута (Kohut, Goldberg, & Stepanisky, 1984), який визнавав дегуманізацію при важких травматичних розладах. Когут писав, що люди бояться не так фізичного вимирання як втрати людяності: психологічної смерті, в якій ця людяність назавжди закінчиться. Реляційний психоаналіз розглядає зв'язок незбагненої та абсолютної природи зла та дегуманізації у травмі (Boulanger, 2011).

Вільфред Біон (Bion, 1952) пише, що у будь якій групі можна виявити певні загальні тенденції людської активності і що кожна група, якою б випадковою вона не здавалась на перший погляд, збирається для того аби щось робити і в цій діяльності кожен член групи співпрацює відповідно до

здібностей кожного учасника. Група, яка співпрацює задля виконання завдання, називається робочою. Робочій стадії групі заважають так звані «базові припущення». Це групи афектів, що здаються хаотичними, але є системними та структурованими за суттю. За базовими припущеннями зазвичай стоять такі первинні емоції як тривога, страх, ненависть або любов. Біон, покликаючись на Фрейда (Freud, 1920), допускає існування спеціалізованих робочих груп, мета яких диктується обставинами – це може бути, до прикладу, армія, діяльність якої підтримується зокрема базовим припущенням боротьби; або церква, діяльність якої підтримується залежною позицією. Запропоноване експериментальне дослідження в дечому буде нагадувати такий розподіл, оскільки перша, контрольна група є поставленою в умови конкуренції тобто в позицію боротьби, а друга експериментальна група в умови конкуренції, якій передуює співпраця, іншими словами, в умови боротьби яким передуює залежність.

1.4 Теоретична модель та гіпотези дослідження

Після огляду попередніх досліджень стає зрозуміло, що люди схильні наділяти власні, внутрішні групи більш людськими якостями, ніж зовнішні групи (Paladino et al., 2002), а також, що міжгруповий контакт зменшує рівень дегуманізації між представниками різних груп (Bruneau et al., 2021).

На основі розглянутого теоретичного матеріалу, в поточному експериментальному дослідженні припускається, що студенти КПТ та ПДТ напрямків схильні в більшій мірі дегуманізувати представників іншого терапевтичного напрямку, ніж представників власного напрямку – це узгоджується з дослідженнями (Cortes, Demoulin, Rodriguez, Rodriguez, & Leyens, 2005), які вказали, що люди приписують власній групі більше вторинних емоцій, ніж зовнішній. Зважаючи на цю теорію, а також конкурентні умови обох груп, у першій гіпотезі припускається, що в контрольному замірі

відстоювання власного терапевтичного напрямку посилить рівень дегуманізації по відношенню до іншої групи.

Дослідження Carozza et al. (2014) та Bruneau & Kteily (2017) вказують, що позитивний міжгруповий контакт сприяє зменшенню міжгрупової дегуманізації. Враховуючи той факт, що учасники експериментальної групи співпрацюватимуть між собою перед раундом дебатів, у другій гіпотезі припускається, що в експериментальному замірі відстоювання протилежного терапевтичного напрямку зменшить рівень дегуманізації до іншої групи.

Haslam, Loughnan, Kashima, & Bain (2008) використовували у дослідженнях п'ятифакторну методичку «Велика п'ятірка». Риси, що є «унікально людськими» пов'язані з просоціальністю, а риси «людської природи» пов'язують відкритість до досвіду, екстраверсію та нейротизм. Однак, в подальшому перегляді, автори дискутують щодо цих рис та лишають відкритим питання в якій мірі риси особистості співвідносяться з явищем дегуманізації. Отже, третя гіпотеза покликана перевірити, чи риси особистості впливають на вищу міру дегуманізації. Ці гіпотези можна підсумувати графічно (рис 1.1).

Рис. 1.1 Теоретична модель дослідження

Враховуючи те, що всередині психотерапевтичної спільноти точиться міжнапрямова дискусія та не вщухає інтерес до різних терапевтичних парадигм (Kechur, Yaskevych, & Turezka, 2021); (Солонський, 2022) також можна припустити, що тип міжгрупової взаємодії по різному вплине на міру вираження дегуманізації у представників напрямку КПТ або ПДТ.

Висновки до першого розділу

Станом на сьогодні, дослідження явища дегуманізації мають широку популярність. Фокус досліджень направлено на ті країни, що стикаються з потоками біженців та емігрантів, а також країни, в яких розгортаються війни та вчиняються геноциди, оскільки в таких випадках, з одного боку, явища кричущої дегуманізації є настільки інтенсивними, що їх не можливо не помітити, а з іншого науковці шукають способи як схилити людей до міжгрупової взаємодії, оскільки така взаємодія відповідно до результатів дослідження Bruneau et al. (2021) знімає загальне напруження.

Дегуманізацію визначають різними способами. Haslam (2006) у поняття дегуманізації вкладає заперечення особою загальної людяності в інших індивідах. Paladino et al. (2002) пишуть, що дегуманізація – це відношення до інших осіб так, начебто їм бракує інтелектуальних та емоційних навичок, якими, зазвичай, наділяють людей. Rai, Valdesolo, та Graham, (2017) визначають дегуманізацію відмовою від пізнання людського розуму іншої людини.

Сучасні дослідники типологізують дегуманізацію по різних критеріях. У поточному теоретичному розділі було розглянуто такі типи дегуманізації як анімалістична та механістична (Haslam, 2006), інструментальна та моральна (Rai, Valdesolo, & Graham, 2017), непряма та явна (Carozza, Falvo, Di Bernardo, Vezzali & Visintin, 2014).

У теоретичному розділі описується також міжгрупова взаємодія. Важливим під час розгляду цього феномену є поділ на зовнішні та внутрішні

групи. Те, як групи взаємодіють визначає те, як їх члени дегуманізують одне одного.

На жаль, феномен дегуманізації рідко згадується в психоаналітичних та психодинамічних дослідженнях, проте в цій науковій роботі це явище було розглянуте зокрема крізь психодинамічну оптику, де-не-де заповнюючи прогалини в теорії.

II МАТЕРІАЛИ ТА ПРОЦЕДУРИ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1 Етапи дослідження

При підготовці дослідження спочатку було опрацьовано джерела, в яких дослідники розглядали явище дегуманізації та феномен міжгрупової взаємодії. Внаслідок опрацювання матеріалів, розглянутих у першому розділі, було вирішено досліджувати дегуманізацію якісним способом, а саме – експериментально. Дизайн поточного експериментального дослідження охоплює 20 учасників, в їх числі дві групи, що містять по 10 учасників, в які входять студенти психодинамічного та когнітивно-поведінкового напрямку магістерської програми з клінічної психології. В основу міжгрупової взаємодії покладені дебати за спрощеною системою Карла Поппера. Перша група, яка названа контрольною, містить десять учасників – по п'ять представників психодинамічного та когнітивно-поведінкового напрямків. Друга група, яка названа експериментальною, також містить десять учасників – п'ять представників ПДТ та п'ять представників КПТ.

Експериментальне дослідження відбувалось у кілька етапів. Експеримент з першою групою, яка надалі буде описуватись як контрольна, відбувався 17 лютого 2023 року в одній з аудиторій Українського католицького університету; експеримент з другою групою, яка надалі буде описуватись як експериментальна, відбувся наступного дня – 18 лютого 2023 року в одній з аудиторій Українського католицького університету.

У контрольній групі учасники готували та представляли аргументи, які доводять ефективність власного напрямку. У експериментальній групі учасники також готували ті аргументи, які б доводили ефективність власного напрямку, але в ході експерименту змінюють ролі таким чином, що студенти ПДТ зобов'язувались відстоювати когнітивно-поведінкову парадигму, а студенти КПТ, відповідно, відстоювали динамічну парадигму. Важливо зауважити, що до початку експерименту учасники не знали, що будуть

відстоювати інший напрям. Після повідомлення про необхідність відстоювати протилежний напрям учасники розбиваються парами (1 представник КПТ та 1 представник ПДТ) та близько десяти хвилин обмінюються заготовленими аргументами та дебатують, відстоюючи протилежні напрямки.

Для виміру впливу були підготовлені відповідні авторські анкети, які учасники заповнювали до початку експерименту, після його проведення та повторно через два тижні. Форма, яка пропонувалась перед проведенням, містила в першій частині поля для шифрування даних (Додаток А.1), в другій частині питання, чи відвідували б респонденти психотерапію у представників свого та протилежного напрямку та рівень вмотивованості участі (Додаток А.2). Третя частина містила прохання вказати на лінійній шкалі те, наскільки виражено представники власної групи схильні переживати певні емоції (5 первинних та 5 вторинних) (Додаток А.3), четверта частина містила такі ж пункти, що й третя, але по відношенню до іншої групи (Додаток А.4). Остання частина передбачала добровільну згоду участі в експерименті (Додаток А.5). Форма після проведення містила в собі ті ж пункти, але зі зміною певних емоцій (зі збереженням співвідношення первинних та вторинних, а також позитивних та негативних емоцій), і п'ятифакторну методичку «Велика п'ятірка» (Додаток А.6). Форма, яка пропонувалась через два тижні була ідентична формі одразу після проведення, проте без п'ятифакторної методички «Велика п'ятірка». У попередніх формах були представлені такі первинні емоції: *жорстокість, страх, здивування, задоволення, радість* та такі вторинні: *відчай, сором, захоплення, емпатія, надія*. У заключних формах були представлені такі первинні емоції: *гнів, біль, хвилювання, насолода, привабливість* та такі вторинні: *сором, провина, щастя, дружелюбність, емпатія*.

Для залучення учасників було сформовано запрошення для добровільної участі в експерименті, де учасникам пропонувалось взяти участь в експериментальному дослідженні зі засліпленим дизайном, в ядрі якого є

міжнапрямкові дебати. Також було сформовано онлайн таблицю, в якій потенційний учасник міг себе записати на один з днів: 17 або 18 лютого та внести себе у стовбець ПДТ або ж КПТ. Після поширення оголошення в мережі вдалось набрати частину учасників, усі вони були студентами психодинамічного напрямку. Після цього відбулось дві очні зустрічі зі студентами першого курсу обох напрямків з агітаційною програмою участі, де студенти могли більш детально почути про формат дослідження та поцікавитись деталями. При цьому, учасникам не повідомлялось, ані про мету, ані про предмет дослідження, проте вказувалось, що дослідження містить засліплений дизайн і те, що про всі деталі буде повідомлено згодом. Після зустрічей та дублювання оголошень по навчальних групах було набрано більшість учасників. Останні два учасника були донабрані поза межами університету – 1 представниця напрямку ПДТ вивчає психоаналіз в українському психотерапевтичному університеті та ще одна є практикуючою когнітивно-поведінковою терапевткою.

За два дні до проведення експерименту учасникам було запропоновано пройти попереднє анкетування. Під час проведення експерименту з контрольною групою, учасники після вступного слова експериментатора почергово представляли аргументи та задавали запитання за принципом «один аргумент – одне питання». Дослідження тривало 50 хвилин. Після дослідження учасники пройшли анкетування.

У процесі проведення дослідження з експериментальною групою учасники під час вступного слова експериментатора були повідомлені про умову обміну аргументами та мали 10 хвилин для роботи в парі. Опісля представники обох напрямків презентували аргументи та ставили запитання за принципом «один аргумент – одне запитання». Після дослідження респонденти пройшли заключне анкетування. Через два тижні учасники повторно пройшли заключне анкетування.

Останній етап містив аналіз даних та представлення результатів у межах поточної наукової роботи.

2.2 Методи дослідження

Для дослідження дегуманізації та решти залежних змінних було використано авторське анкетування, запитання якого дозволили б визначити міру експериментального впливу на явище дегуманізації. Анкета містить прохання оцінки рівня вираженості первинних та вторинних емоцій – з перерахунком емоцій (Додаток А.3). Питання для оцінки власної групи сформульовані наступним чином: «Будь ласка, вкажіть, наскільки представники вашої групи здатні переживати наступні емоції, порівняно із середнім у популяції?». Та представників іншої групи: «Будь ласка, вкажіть, наскільки представники іншої групи здатні переживати наступні емоції, порівняно із середнім у популяції?». Очікується, що різниця середніх значень між первинними та вторинними емоціями, які учасники приписують своїй групі, та емоціями, які вони приписують іншій групі, визначатиме міру дегуманізації. Якщо після проведення дослідження зменшиться різниця середнього значення за оцінкою первинних та/або збільшиться різниця за оцінкою вторинних емоцій – це означатиме, що рівень дегуманізації зріс. Було обрано саме такий спосіб виміру, оскільки дослідники Paladino et al. (2002) довели, що первинні та вторинні емоції в оцінці інших груп та людей безпосередньо пов'язані з явищем дегуманізації.

Водночас із заключним заміром було застосовано п'ятифакторний опитувальник Велика п'ятірка – розширений варіант (Soto, John, Gosling, Potter (2011) у перекладі Б. Бойчук та О. Сенік. Опитувальник охоплює 60 тверджень та 5 шкал: відкритість до досвіду, екстраверсія, сумлінність, нейротизм та просоціальність. Кожна зі шкал містить по 3 субшкали: креативність, естетична чутливість, інтелектуальна допитливість; енергійність, соціальність,

асертивність; відповідальність, організованість, продуктивність; депресія, тривожність, емоційна мінливість; повага, співчуття, довіра.

Перевірка на надійність за показником Альфа Кронбаха показала задовільні та високі результати, які подані в підрозділі 3.1 поточної роботи.

Субшкали асертивності, енергійності, співчуття, довіри, відповідальності, депресії, інтелектуальної допитливості, естетичної чутливості, креативності не показали задовільні показники Альфа Кронбаха, тож ці шкали не бралась до уваги під час кореляційного аналізу.

Цей опитувальник використовується з метою перевірки того, які риси особистості підвищують або понижують вираженість рівня дегуманізації.

Також у анкетуванні містився ряд запитань, що досліджував актуальний емоційний стан та рівень вмотивованості участі у дебатах, також вимірювалась приязність до представників свого та протилежного напрямку. Крім того, учасників просили оцінити готовність відвідувати власну терапію у представників свого та іншого напрямків.

2.3 Група досліджуваних

Група досліджуваних охоплювала 20 учасників. З них 18 учасників є студентами першого та другого курсу магістратури Українського католицького університету та навчаються на програмах «Клінічна психологія з основами психодинамічної терапії» та «Клінічна психологія з основами когнітивно-поведінкової терапії». Ще двох учасників було донабрано до експериментальної вибірки: одна учасниця є магістром програми психології та вивчає психоаналіз в українському психотерапевтичному університеті, інша учасниця завершила базовий навчальний проєкт КПТ в Українському інституті когнітивно-поведінкової терапії та отримала сертифікат допуску до клінічної практики.

Дослідження Paladino et al. (2002) вказує на те, що досліджувані охочіше наділяли внутрішню групу вторинними емоціями, а зовнішню групу

первинними емоціями. Очікується, що студенти згаданих напрямків ідентифікують себе як представники однієї з груп: ПДТ або КПТ, одним зі завдань анкетування є перевірка цієї гіпотези.

Під час шифрування даних у студентів запитувався напрям та рік навчання (табл. 2.1)

Таблиця 2.1 Дані про вибірку

Загальна кількість учасників	20
Представники напрямку КПТ	10 (50%)
Представники напрямку ПДТ	10 (50%)
1 Курс навчання	9 (40%)
2 Курс навчання	9 (40%)
Вивчають напрям за межами університету	2 (10%)

Враховуючи специфіку приналежності до тієї чи іншої психотерапевтичної гілки, ми можемо припускати, що з одного боку результати експерименту можна відтворювати в подібному контексті, а саме в умовах, що передбачають наявність однієї професійної ніші з внутрішньо груповою конкуренцією. Якщо експериментальне дослідження дозволить знизити рівень дегуманізації то можна припускати, що подібний формат може бути відтворено і по відношенню до груп, які конкурують на рівні ціннісних, політичних або релігійних поглядів, або ж на рівні міжрасової, або ж міжкласової дискримінації – про які пишуть дослідники, роботи яких було згадано в теоретичному розділі цієї роботи.

2.4 Хід дослідження: спостереження за учасниками

Як вже згадувалось у третьому пункті другого розділу, дослідження проходило у два етапи. Перед початком обох типів дебатів усім учасникам було надано інструкцію для підготовки аргументів на користь власного напрямку – кожен з учасників повинен був завчасно готувати по одному аргументу, який би підтверджував те, що напрям до якого він належить є ефективнішим за

протилежний. В інструкції заохочувалось як покликання на наукові статті (з ключовими словами: психодинамічна терапія, когнітивно-поведінкова терапія) так і власне бачення. Також пропонувалось підготувати по одному запитанню до доповідачів протилежного напрямку. Усім учасникам за два дні до дебатів через месенжер було надіслано попередню форму з проханням заповнити її до початку дебатів. Ця форма містила стандартний набір питань, а також погодження участі, яке було сформульоване наступним чином: *«Чи погоджуєтесь Ви брати участь у даному експериментальному дослідженні та виконувати вказівки експериментатора»*. Також одразу після дебатів всі учасники заповнювали заключну форму, яка містила також питання опитувальника «Велика п'ятірка». Окрім того, через два тижні (надалі відтермінований замір) учасники ще раз проходили форму ідентичну другій за винятком запитань опитувальника «Велика п'ятірка».

В експерименті, який відбувався першим, взяли участь ті учасники, що відстоювали власний терапевтичний напрямок – надалі ці учасники будуть називатись як учасники контрольної групи. Дебати тривали одну годину та відбувались у проміжку обідньої перерви між навчальними парами. В якості заохочення для учасників було закуплено солодощі. Перед початком було надано детальнішу інструкцію, в якій учасникам повідомлялось про те, що дебати в яких вони приймають участь є дебатами за спрощеною системою Карла Поппера – надалі дослідник просив безкомпромісно відстоювати власний напрям. Після кидання жеребу, учасник однієї з команд, що сидить ближче до дослідника, починав доповідь. Після представлення аргументу учасник з іншого напрямку, який сидів навпроти, ставив запитання; після відповіді учасник, який задавав запитання, доповідав. Після цього представник іншого напрямку, що сидів навпроти задавав наступне запитання – надалі учасники доповідали та ставили запитання по чергово. Загальна атмосфера мала дух конкурентної: у певні моменти учасники включались сильніше та переставали зважати на часовий ліміт та рамки до зауваження зі сторони дослідника. Важливо також

зауважити, що учасники іноді забували про прохання бути безкомпромісними та погоджувались з аргументацією зворотної сторони. Учасники не могли відповідати на запитання інших учасників, коли це не було передбачено процедурою. Наприклад, коли учасник, який не сидить навпроти хотів поставити запитання і намагався його озвучити неодноразово зупинявся експериментатором. Враховуючи сильне бажання більшості учасників ставити запитання та давати відповіді, коли це не передбачалось процедурою, було прийнято рішення додати можливість заключного слова для кожного учасника в кінці дебатів, щоб неказане могло бути висловленим. Під час дебатів учасники оперували результатами досліджень – у певні моменти, під час презентації аргументів у представників одного напрямку виникало незрозуміння того, як інструментально працює інший напрямок, тоді у раунді запитань виникали едукативні відступи. Обидві сторони послуговувались метафорами. У заключному слові деякі учасники схилились до того, що кожен метод може бути доречним у різному контексті, а деякі висловлювали іронічні жарти щодо протилежного напрямку. По завершенні дебатів ПДТ учасники у розмові з дослідником висловлювались про позитивніше ставлення до КПТ учасників.

В експерименті, який відбувався другим, взяли участь ті учасники, що відстоювали протилежний терапевтичний напрямок – надалі ці респонденти будуть називатись як учасники експериментальної групи. Важливим уточненням є те, що студенти жодним чином не знали про потенційне відстоювання протилежного напрямку – про це не повідомлялось ані в приватних розмовах, ані на етапі запрошення до участі, ані в попередній інструкції. На попередні запитання які б розкривали дизайн дослідження, учасники отримували відповідь, що дослідження має засліплений дизайн та про всі деталі буде повідомлено згодом.

Дебати тривали орієнтовно півтори години. Дві учасниці зі сторони КПТ доєднались онлайн. В якості заохочення для учасників було закуплено солодке. Один учасник зі сторони ПДТ запізнився, що підсилило роздратування однієї

учасниці зі сторони КПТ. Коли всі 10 учасників були готові до дебатів, надавалась детальніша інструкція, в якій учасникам було повідомлено про те, що дебати в яких вони приймають участь є дебатами за спрощеною системою Карла Попера, а також те, що учасники зобов'язуються відстоювати інший напрямок – учасники, які асоціюють себе з напрямком КПТ повинні відстоювати напрям ПДТ і навпаки, учасники, які асоціюють себе з напрямком ПДТ повинні відстоювати КПТ напрям, а також те, що учасники мають орієнтовно 10 хвилин на обмін заготовленими аргументами та питаннями. Було повідомлено, що користуватись аргументом та питанням, який пропонує учасник іншого напрямку було не обов'язково. Після цього учасники розбились на пари та 10 хвилин обмінювались аргументами. По завершенні 10 хвилин, почався безпосередньо раунд дебатів, механіка дебатів відповідала тому ж сценарію, що й для контрольної групи. Цікаво зауважити, що частина учасників включилась в роль, тоді як інша частина – а саме двоє учасників – один представник КПТ та один ПДТ просто механічно зачитували аргументацію та пасивно агресували до учасників протилежної команди. Якщо в контрольній групі відчувалась атмосфера конкуренції, то в експериментальній на початку де-не-де була атмосфера вимушеності та безініціативності, хоча згодом певні учасники, що більше уживались у протилежну роль, схилили колег зі своєї та протилежної команди робити те ж саме.

Дизайн дослідження графічно можна відобразити на рисунку 2.1.

Рис. 2.1 Дизайн дослідження

2.5 Аналіз даних

Для статичного опрацювання даних було використано програму статистичного аналізу даних Statistica 8.0.

Основним видом аналізу в роботі є дисперсійний аналіз ANOVA. Було використано дисперсійну модель для окремого аналізу кожної залежної змінної.

Залежними змінними виступали первинні та вторинні емоції, динаміка приязного ставлення до груп та ряд проміжних змінних. Вимірювалось те, наскільки змінюється різниця в оцінці первинних емоцій у попередньому, заключному та відтермінованому (через 2 тижні) замірах. І як на динаміку дегуманізації виміряну завдяки різниці емоцій, впливає напрям та тип групи: експериментальна чи контрольна. Цей вид аналізу передбачає трьохфакторний експериментальний план, де: першим фактором виступили повторні заміри, другим фактором виступив напрям навчання ПДТ та КПТ, третім фактором виступив тип групи: контрольна чи експериментальна. Дисперсійний аналіз дозволяє відстежити те, чи на явище дегуманізації окремо впливають фактори напрямку, типу групи та часу заміру або ж важливим є вплив усіх трьох факторів одночасно. Цей вид аналізу дозволить перевірити першу, другу та четверту гіпотези поточної наукової роботи.

Для розрахунку кореляцій між шкалами було обрано непараметричний метод кореляційного аналізу Спірмана, оскільки для ряду важливих шкал показники асиметрії та ексцесу не склали задовільних показників – відповідно розподіл не може вважатись нормальним (Додаток Б.1). Цей вид аналізу дозволить перевірити третю гіпотезу поточної наукової роботи.

2.6 Висновки до другого розділу

Основні етапи дослідження містили збір даних та аналіз попередніх досліджень, написання дизайну дослідження, підготовка опитувальників, агітація до участі студентів в експерименті, проведення попереднього заміру, проведення експерименту, проведення заключного та відтермінованого замірів, аналіз даних та представлення результатів.

У ході дослідження було використано попереднє, заключне та відтерміноване анкетування, а також п'ятифакторний опитувальник Велика п'ятірка (розширений варіант).

В дослідженні прийняло участь 20 осіб, що ідентифікують себе з напрямком КПТ або ПДТ.

Під час статистичного опрацювання даних було використано критерій Альфа Кронбаха для перевірки внутрішньої узгодженості, кореляційний аналіз Спірмана для дослідження взаємозв'язків у вибірці з ненормальним розподілом та дисперсійний аналіз ANOVA для перевірки експериментального впливу.

III Результати та дискусія

3.1 Зв'язок базових рис особистості з дегуманізацією представників іншої групи

Для статистичного опрацювання даних було використано Google форми для анкетування, Microsoft Excel для впорядкування даних, а також програму Statistica 8.0 для статистичного обрахунку даних.

Перед початком статистичного аналізу було пораховано різницю середніх значень первинних та вторинних емоцій щодо респондентів до своєї та іншої групи (КПТ та ПДТ), бо відповідно до теорій розглянутих у першому розділі вважається, що люди схильні в більшій наділяти власні групи вторинними емоціями, аніж зовнішні групи – оскільки вважають їх унікально людськими (Paladino et al., 2002). Вираження первинних емоцій, які є притаманні багатьом тваринам, показують вищі показники дегуманізації. Статистичний аналіз даних дає змогу простежити те, наскільки охочіше респонденти приписують первинні та вторинні емоції власній та зовнішній групам. Різниця середніх значень між первинними та вторинними емоціями, які учасники приписують своїй групі, та емоціями, які вони приписують іншій групі, визначатиме міру дегуманізації. Якщо після проведення дослідження зменшиться різниця середнього значення за оцінкою первинних та/або збільшиться різниця за оцінкою вторинних емоцій, це означатиме, що рівень дегуманізації зріс. І відповідно, навпаки, якщо після проведення дослідження збільшиться різниця середнього значення за оцінкою первинних та/або зменшиться різниця за оцінкою вторинних емоцій – це означатиме, що рівень дегуманізації знизився. Завдяки проведенню трьох замірів – попереднього, заключного та відтермінованого у поточному дослідженні вимірюється динаміка дегуманізації після експериментального впливу.

До аналізу були включені ті шкали та субшкали опитувальника «Велика п'ятірка», які мали допустимі показники внутрішньої надійності по критерію

Альфа Кронбаха. Перевірка на надійність за показником Альфа Кронбаха показала наступні результати: за шкалою екстраверсії результат склав 0,69, однак виключення питань №1 та №11 підвищили показник Альфа Кронбаха до 0,76. За шкалою доброзичливості результат склав 0,74, виключення питання №42 підвищили показник Альфа Кронбаха до 0,78. За шкалою сумлінності показник склав 0,61, однак видалення питання №28 та №53 підвищують показник Альфа Кронбаха до 0,72. За шкалою нейротизму показник Альфа Кронбаха склав 0,8, виключення питання №4 підвищило його до 0,83. За шкалою відкритості до досвіду показник Альфа Кронбаха склав 0,47, однак виключення питань №5, №15 та №60 підвищили результати до 0,84.

За субшкалою соціальності показник Альфа Кронбаха склав 0,65, однак виключення питання №1 підвищило показник до 0,79. За субшкалою поваги показник Альфа Кронбаха склав 0,62, однак виключення питання №22 підвищило показник Альфа Кронбаха до 0,7. За субшкалою організованості показник Альфа Кронбаха склав 0,83, виключення питання №3 підвищило показник до 0,89. За субшкалою продуктивності показник Альфа Кронбаха склав 0,58, однак виключення питання №53 підвищує його до 0,66. За субшкалою тривожності показник Альфа Кронбаха склав 0,63, виключення питання №4 підвищує його до 0,65. За субшкалою емоційної мінливості показник Альфа Кронбаха склав 0,79. Решта субшкал мали незадовільні показники Альфа Кронбаха, тому їх результати в подальшому дослідженні не враховувалися.

Також була включена згадана на початку поточного розділу різниця середніх значень вторинних та первинних емоцій, якими респонденти наділяють свою та зовнішню групу – у проміжку перед заміром, опісля та 2 тижні після експерименту. Зокрема до кореляційного аналізу були включені також такі оціночні показники як: рівень приязності ставлення до представників свого та іншого напрямку, готовність до відвідування терапії у

представників свого та іншого напрямку, рівень вмотивованості участі в дебатах та загальний рівень настрою.

Як вже згадувалось у другому розділі, розподіл вибірки не відповідає нормальному, оскільки для ряду важливих шкал показники асиметрії та ексцесу не склали задовільних показників (Додаток Б.1), тому для кореляційного аналізу було вирішено обрати непараметричний критерій Спірмана (Додаток Б.). Нормальному розподілу не відповідали наступні дані: різниця вторинних емоцій заміру після, різниця первинних емоцій відтермінованого заміру, шкала екстраверсії, шкала відкритості до досвіду, різниця всіх емоцій попереднього та відтермінованого замірів, різниця прихильного ставлення до групи та відвідин терапії в попередньому замірі, а також різниця прихильного ставлення в заключному ставленні – оскільки ці дані є важливими для опрацювання кореляційного аналізу, для того, щоб їх не виключати було вирішено обрати непараметричний статистичний критерій Спірмана.

Важливим під час проведення кореляційного аналізу є фокус уваги на тому, як показники дегуманізації (різниця оцінки внутрішньої групи відносно зовнішньої) корелюють зі шкалами опитувальника «Велика п'ятірка» (Рис. 3.1).

Різниця первинних емоцій попереднього заміру корелює зі шкалою нейротизму ($r=0.54$), її субшкалами «тривожність» ($r=0.47$) та «емоційна мінливість» ($r=0,65$), а також зі шкалою «сумлінність» ($r=0,54$) опитувальника Велика п'ятірка. Тобто, чим вищий показник нейротизму, тим більшою є різниця оцінки первинних емоцій власної та зовнішньої групи до початку дебатів. Це означає, що люди з вищим показником нейротизму, сумлінності, тривожності та емоційної мінливості схильні до більшої дегуманізації власної групи.

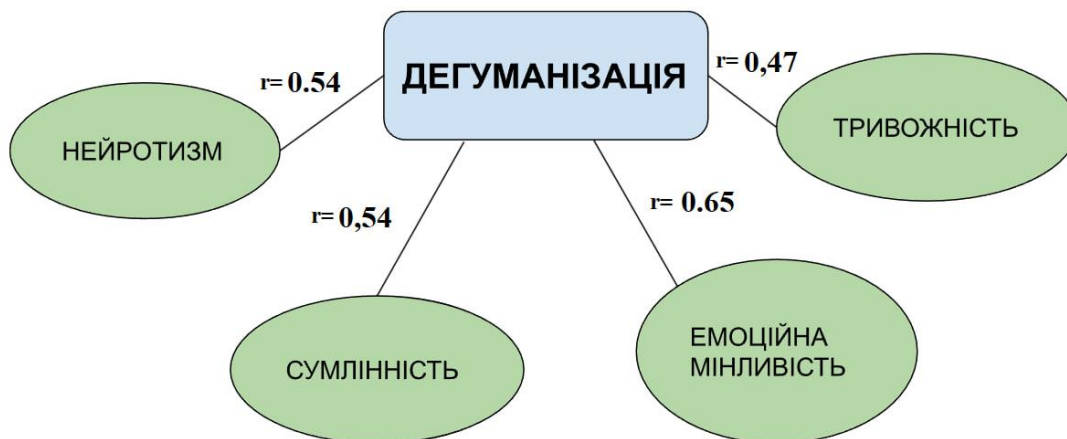

Рис. 3.1 Кореляційна плеяда

З тривожністю корелює різниця попереднього заміру приязного ставлення до власної групи ($p=0,47$). Тобто чим вища тривожність, тим більша різниця в оцінці своєї та іншої групи. Іншими словами, більший рівень тривожності схиляє до дегуманізації власної групи. Можна стверджувати, що тривожність як риса провокує дегуманізацію власної групи.

Різниця вторинних емоцій до дебатів та різниця первинних емоцій після дебатів корелює зі шкалою сумлінності. Цікаво, що показник сумлінності корелює водночас як з попереднім ($p=0,54$), так і з заключним ($p=0,49$) замірами щодо дегуманізації. Особам з вищим рівнем сумлінності притаманний вищий рівень дегуманізації іншої групи. Враховуючи, що в сумлінність входять організованість, продуктивність та усвідомлення можна свідчити, що більш сумлінні люди схильні більше дослухатись до аргументів іншої сторони.

Також кореляційні зв'язки відобразились у відкладеному замірі загального показника різниці емоцій з різницею до оцінки приязності ($p=0,65$) щодо груп та готовності відвідувати терапію у представників свого та протилежного напрямків.

Результати аналізу в контрольній групі свідчать, що чим вищий показник дегуманізації, тим вищий рівень настрою після дебатів. Також результати аналізу в межах контрольної групи свідчать, що чим більшою є різниця

готовності відвідувати свою терапію у представника власного та іншого напрямку, тим більша мотивація участі в дебатах ($p=0,84$). Варто зазначити, що подібних кореляційних зв'язків у експериментальній групі виявлено не було.

3.2 Роль міжгрупової взаємодії у вираженості дегуманізації

Базовим статистичним критерієм цієї наукової роботи є дисперсійний аналіз ANOVA для перевірки основних гіпотез.

Було побудовано дисперсійну модель для кожної залежної змінної окремо. Залежними змінними виступали первинні емоції, вторинні емоції, показники приязного ставлення до груп та інші змінні, а саме – показники готовності відвідувати власну терапію у представника свого та протилежного напрямку.

Під час статистичного аналізу почергово досліджувались залежні змінні та простежувалась їх динаміка до дебатів, після дебатів та через два тижні після дебатів. Також аналізувалось те, як на динаміку цих змінних впливає напрям (ПДТ чи КПТ) або ж тип взаємодії (контрольна та експериментальна групи). Таким чином, завдяки статистичним обрахункам було побудовано трьохфакторний експериментальний план, де першим фактором виступили повторні заміри, другим фактором є напрям (ПДТ або КПТ) та третім фактором було визначено тип міжгрупової взаємодії, іншими словами, типу групи – експериментальна та контрольна.

Дисперсійний аналіз дозволяє простежити те, чи під час повторного заміру на різницю первинних та вторинних емоцій впливають напрямок та тип взаємодії взяті окремо або ж лише обидва фактори водночас. Для первинних емоцій внаслідок статистичного аналізу вдалось побачити, що окремі фактори напрямку та типу взаємодії є не значущими ($F < 1$), фактор повторного заміру також не є значущим ($F < 1$) натомість взаємодія факторів повторного заміру, типу взаємодії та напрямку навчання визначають величину дегуманізації.

($F=3.79$; $P=0.03$, *Partial eta-squared* 0.19). Отже, 19% дегуманізації виміряними за допомогою різниці первинних емоцій можна пояснити взаємодією цих трьох факторів водночас, що можна побачити графічно на рисунку (Рис. 3.2). Первинні емоції, де синій патерн позначає напрямок ПДТ, червоний патерн позначає напрямок КПТ, вісь абсцис позначає хронологію замірів, вісь ординат різницю первинних емоцій (дегуманізацію). На лівому рисунку ми бачимо, що в контрольній групі перед початком дебатів у представників напрямку КПТ був вищий показник різниці середніх значень первинних емоцій, тобто менший показник дегуманізації, ніж в представників ПДТ напрямку. Після проведення дебатів в КПТ напрямку зменшилась різниця середніх значень первинних емоцій, тобто зросла дегуманізація, а в ПДТ напрямку дещо зросла різниця середніх значень первинних емоцій, тобто дегуманізація трохи знизилась. Отже, дебати з відстоюванням власної позиції мали різний ефект на обидві групи – через два тижні цей показник майже не змінився. Відповідно, можна свідчити про часткове підтвердження першої гіпотези.

В експериментальній групі картина інша. Перед початком дебатів в обох напрямках спостерігається майже однаковий показник дегуманізації. Натомість, після дебатів зростає різниця середніх значень первинних емоцій. Іншими словами, зменшується рівень дегуманізації у КПТ студентів та майже не змінюється у ПДТ напрямку. Пізніше, у відтермінованому вимірі у ПДТ трохи зростає різниця середніх значень первинних емоцій, а у КПТ повертається знову до нуля. Отже, можна свідчити про часткове підтвердження другої гіпотези.

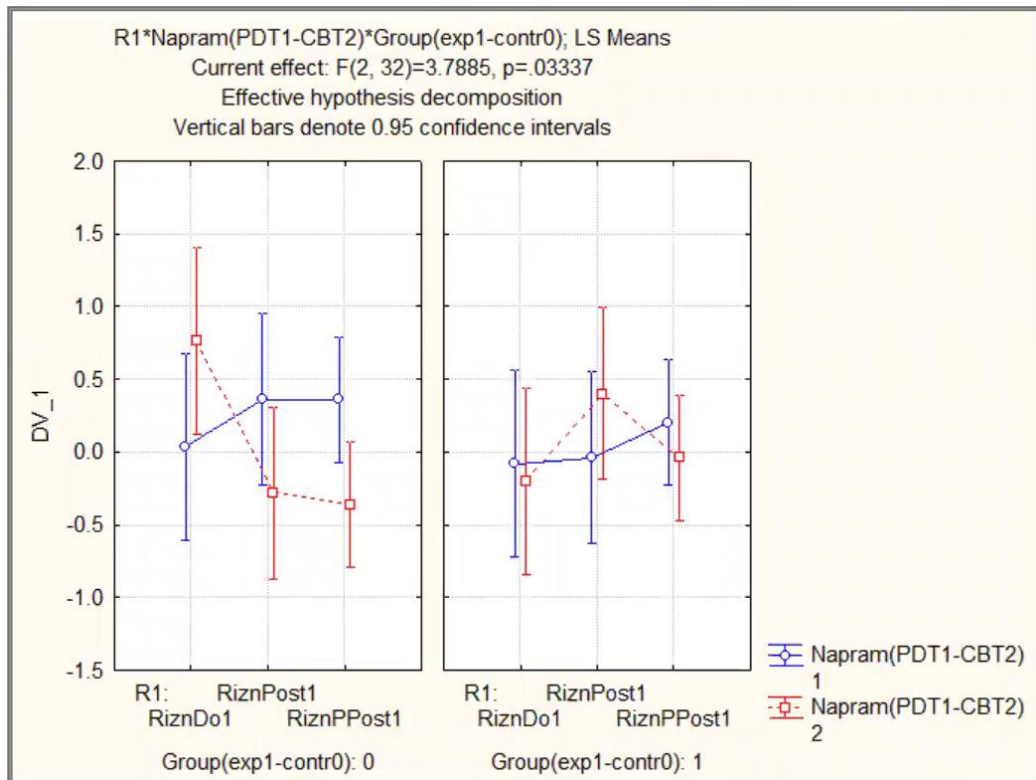

Рис. 3.2 Дисперсійний аналіз ANOVA. Первинні емоції

Наступною залежною змінною є вторинні емоції. Значущим тут є лише фактор повторного заміру ($F=3,8$). Назагал у всіх досліджуваних майже немає різниці між першим та другим заміром у різниці вторинних емоцій, натомість бачимо підвищення показника під час відтермінованого заміру. Динаміка є однаковою для всіх учасників по вторинних емоціях, незалежно від напрямку та типу взаємодії. Графічне відображення цього бачимо на рисунку (Рис. 3.3), де вісь абсцис відображає хронологію замірів. А вісь ординат різницю вторинних емоцій.

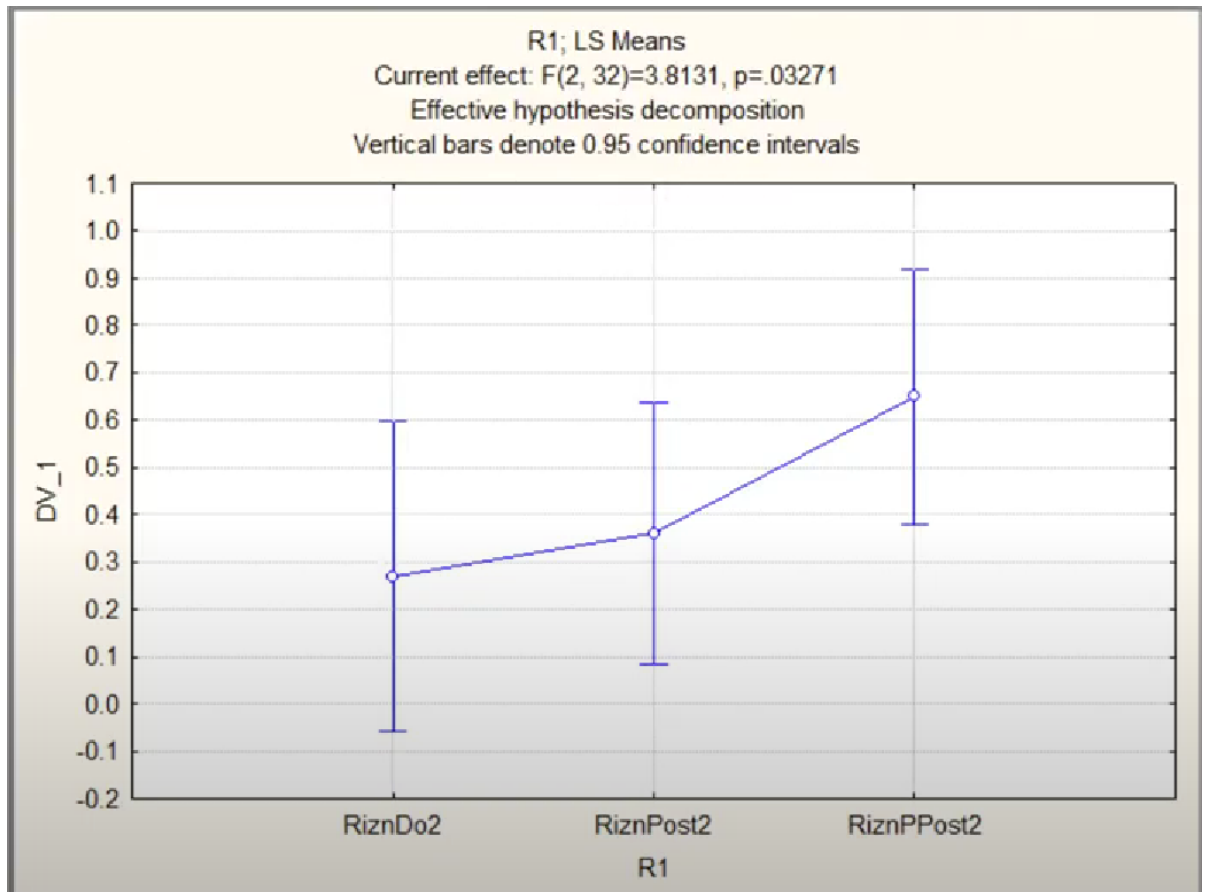

Рис. 3.3 Дисперсійний аналіз ANOVA. Вторинні емоції

При дослідженні залежної змінної, «показник різниці всіх емоцій разом» не простежується ефекту по факторах ($F < 1$).

При дослідженні залежних змінних приязності до власної та зовнішньої груп не простежується статистично значущого результату ($F < 1$). Різниця між оцінкою власної та зовнішньої групи також не відобразила статистично значущого результату ($F < 1$).

При дослідженні залежних змінних за готовністю відвідувати терапевта власного та протилежного напрямку не простежується статистично значущої динаміки ($F < 1$). Різниця між цими показниками також не відобразила статистично значущого результату ($F < 1$).

Для залежної змінної, яка відображає вмотивованість участі в дебатах – питання з анкети: «Оцініть рівень Вашої вмотивованості участі у цих дебатах»

динаміка окремо взятого повторного заміру не відображає статистично значущого результату ($F < 1$).

Також динаміка окремо взятого показника напрямку (КПТ чи ПДТ) не відображає значущого результату ($F < 1$). Однак динаміка типу взаємодії (експериментальна та контрольна група) є статистично значущою ($F = 4,1$). Взаємодія трьох факторів водночас – напрямку навчання, типу взаємодії та повторного заміру відображається як статистично значуща ($F = 5$). Рівень мотивації для контрольної групи зріс після дебатів, а для експериментальної залишився на тому ж рівні. На рисунку 3.4 бачимо графічне відображення результатів, де вісь абсцис відображає хронологію замірів, вісь ординат виразність мотивації до участі, а колір позначає тип взаємодії: синій колір відображає контрольну групу (відстоювання власного напрямку), натомість червоний експериментальну (відстоювання протилежного напрямку).

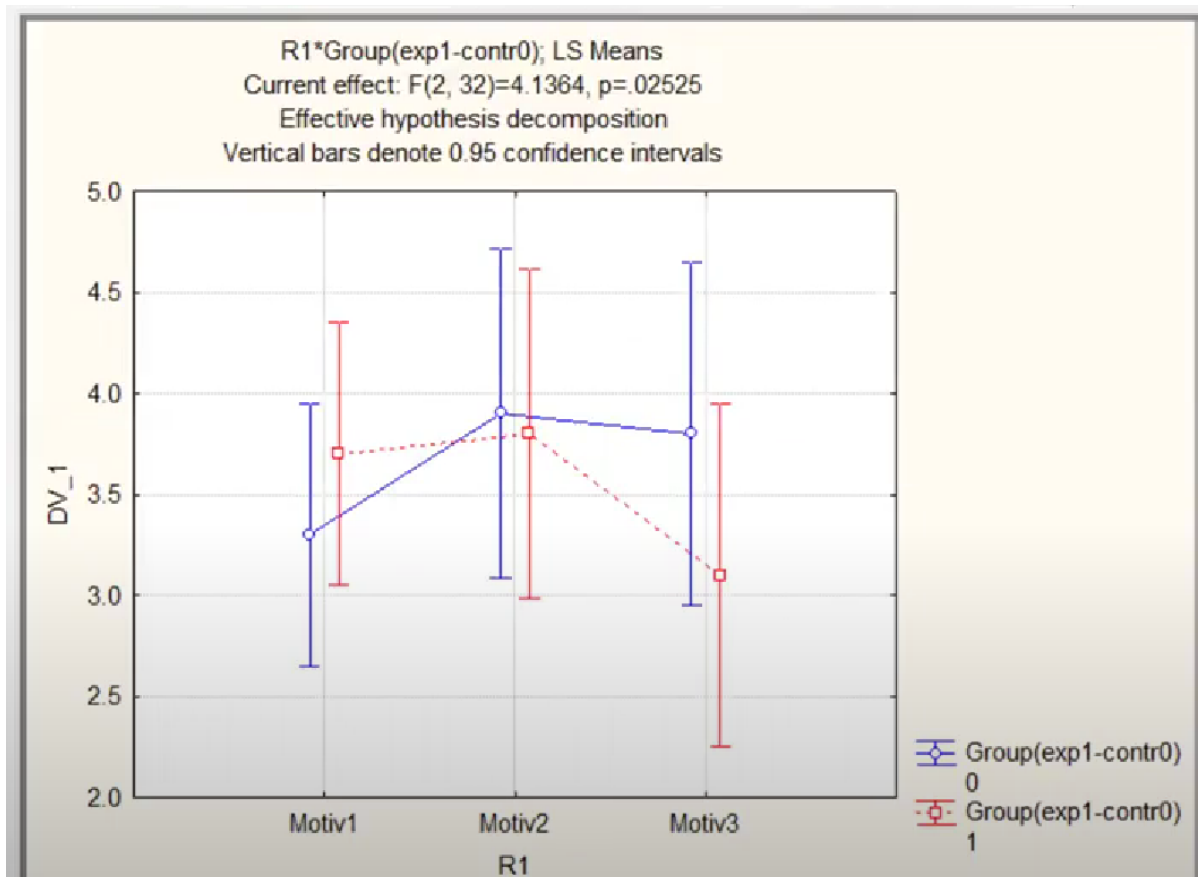

Рис. 3.4 Дисперсійний аналіз ANOVA. Мотивація

Різняться графіки також і для напрямків, що бачимо на рисунку 3.5. В залежності від напрямку (лівий графік для контрольної групи, правий для експериментальної). В контрольній групі учасники ПДТ мали вищу мотивацію на початку, ніж учасники КПТ, однак в обох вона зростає після проведення дебатів. В експериментальній групі динаміка мотивації не змінилась в ПДТ учасників, проте трішки зросла в КПТ учасників.

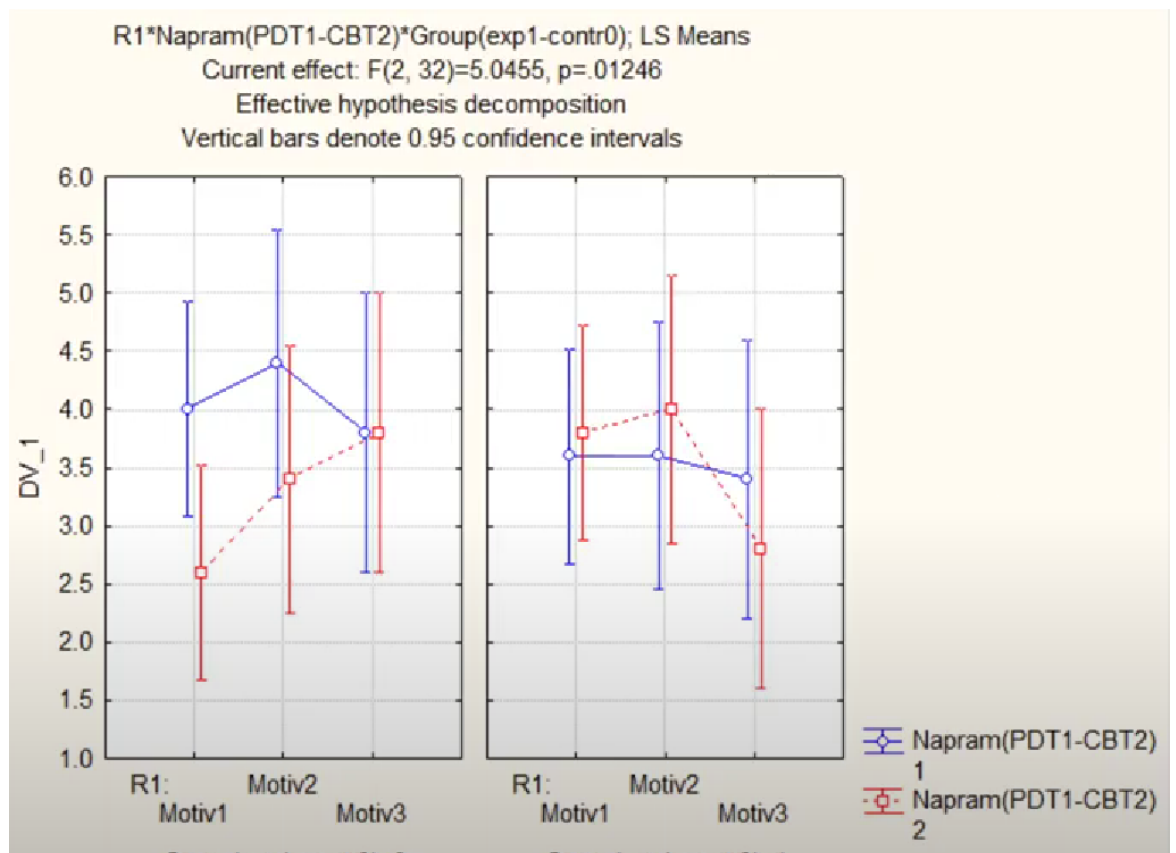

Рис. 3.5 Дисперсійний аналіз ANOVA. Мотивація в залежності від типу взаємодії

Для залежної змінної, яка відображає настрій, є значимим лише повторний замір – простежується динаміка настрою ($F=7,9$). У середньому, для всіх досліджуваних настроїв ситуативно зростає після дебатів – динаміка є схожою без прив'язки до напрямку навчання та типу взаємодії. Графічно це простежується на рисунку 3.6, де вісь абсцис позначає хронологію заміру, а вісь ординат міру настрою.

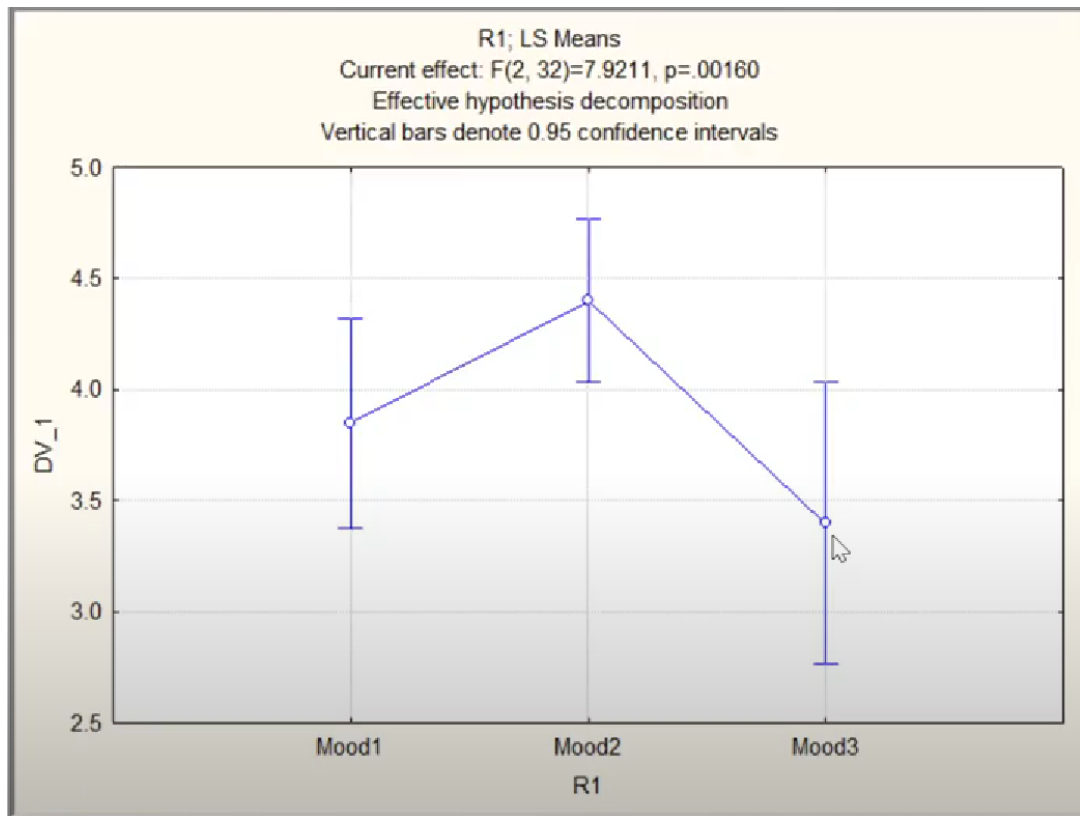

Рис. 3.6 Дисперсійний аналіз ANOVA. Настрій

Динаміка первинних емоцій щодо власної групи не є значущою ($F < 1$), однак для вторинних емоцій щодо власної групи є значима динаміка ($F = 3,9$). Тобто, різниця середніх значень вторинних емоцій в середньому зростає в усіх учасників дебатів, без прив'язки до напрямку та типу взаємодії. Це означає зменшення виразності дегуманізації до представників своєї групи. Графічно це відображається на рисунку 3.7, де вісь абсцис позначає хронологію замірів, а вісь ординат рівень виразності вторинних емоцій щодо власної групи.

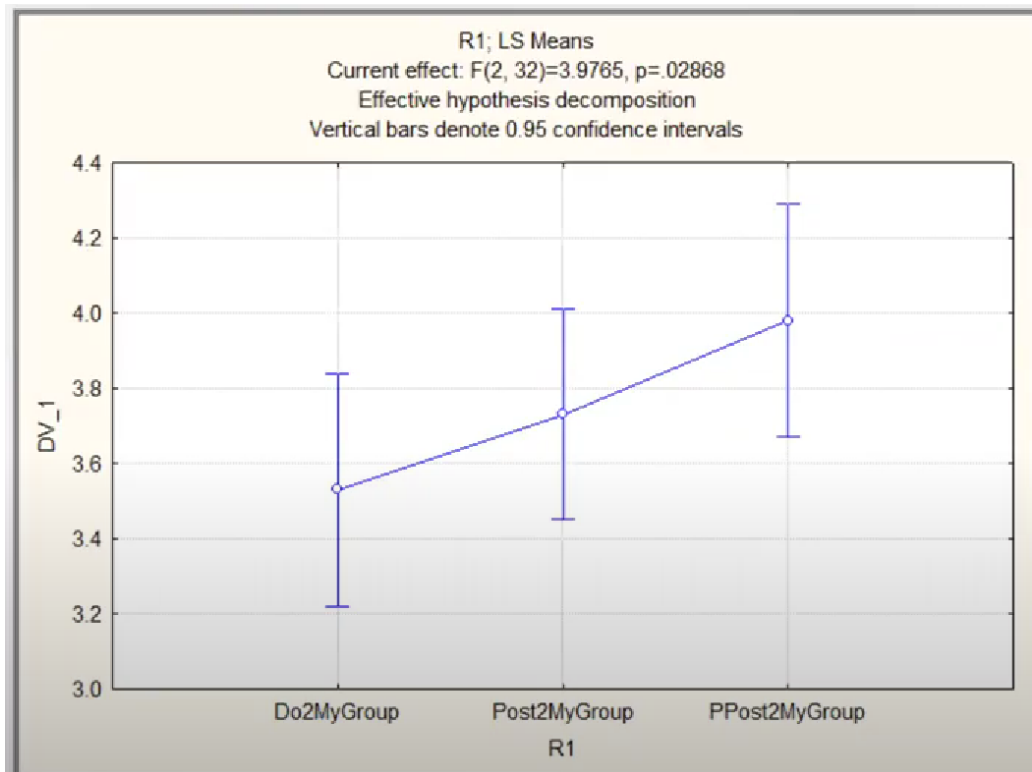

Рис. 3.7 Дисперсійний аналіз ANOVA. Вторинні емоції власна група

Динаміка первинних емоцій щодо зовнішньої групи не є значущою ($F < 1$). Під час аналізу результатів, для вторинних емоцій щодо зовнішньої групи також відсутня значима динаміка ($F < 1$).

3.3 Дискусія результатів

Метою цього експериментального дослідження є визначення ролі міжгрупової взаємодії в дегуманізації іншої особи. У ході визначення ролі міжгрупової взаємодії було пройдено ряд кроків: теоретичний огляд проблеми, підбір методології, використання методу спостереження, а також статистичне опрацювання даних.

Відповідно до статистичного обрахунку результатів анкетування, а також внаслідок спостереження, можна свідчити, що перша гіпотеза частково підтверджується: відстоювання власного терапевтичного напрямку посилює дегуманізацію до іншої групи, але тільки у представників КПТ напрямку. Дані

дисперсійного аналізу свідчать, що в контрольній групі після проведення дебатів у представників КПТ зріс показник дегуманізації тоді як у ПДТ учасників він знизився, але в незначній мірі.

Друга гіпотеза теж може вважатись частково підтвердженою: відстоювання протилежного терапевтичного напрямку зменшує дегуманізацію до іншої групи, але також лише у представників КПТ напрямку. У поточному дослідженні представники напрямку КПТ у експериментальній групі демонструють динаміку зниження дегуманізації після дебатів.

Результат узгоджується з дослідженнями Carozza et al. (2014), яке виокремлює роль позитивного контакту між групами. Також результати експерименту узгоджуються з дослідженнями Paladino et al. (2002), які стверджують, що люди схильні наділяти первинними емоціями зовнішні групи більше, ніж власні групи. Часткове підтвердження обох гіпотез не узгоджується з дослідженнями Bruneau et al. (2021), які припускають, що тип контакту не впливає на дегуманізацію. Можливо, вагомою відмінністю між поточним дослідженням та дослідженням колеґ є те, що в серії досліджень Bruneau et al. (2021) контакт мав циклічні повторення в часі й був довготривалим, а не одноразовим.

Статистично значущими виявились показники мотивації участі та настрою для учасників контрольної та експериментальної груп. У зв'язку з цим, можна припустити, що дебати підвищують загальний тон настрою. В подальших дослідженнях залежну змінну «настрій» слід більш детально операціоналізувати і дізнатися, які саме його складові піддаються впливу.

Третя гіпотеза підтверджується: внаслідок кореляційного аналізу даних за критерієм Спірмана виглядає так, що риси особистості, а саме сумлінність, нейротизм, тривога та емоційна мінливість справді впливають на виразність дегуманізації щодо власної групи. Відповідно до поточного дослідження такі риси як: нейротизм, тривожність, емоційна мінливість та сумлінність прямо корелюють з показниками дегуманізації, що в більшій мірі не узгоджується з

результатами дослідження (Haslam et al., 2008), де показниками заниженої дегуманізації були відкритість до досвіду, екстраверсія та нейротизм. Як бачимо, співпадає лише шкала нейротизму – чим більший рівень нейротизму, тривоги та емоційної мінливості, тим в більшій мірі власна група піддається дегуманізації.

Також, зважаючи на кореляційні зв'язки сумлінності та різниці середніх значень вторинних емоцій до та після дебатів, у рамках цього дослідження можна стверджувати, що сумлінніші люди більш ймовірно будуть дослухатись до аргументів протилежної сторони.

Четверта гіпотеза підтверджується: тип міжгрупової взаємодії по-різному впливає на міру вираження дегуманізації у представників напрямків КПТ та ПДТ. Як уже згадувалось, представники напрямку КПТ у контрольній групі демонструють зростання дегуманізації після дебатів. В експериментальній групі навпаки – КПТ учасники демонструють зниження показників дегуманізації. Представники ж ПДТ напрямку у контрольній групі показують дещо занижену міру дегуманізації після дебатів, а в експериментальній групі представники ПДТ напрямку майже не змінюють цей показник. Тобто, відстоювання власної позиції підвищує показники дегуманізації у КПТ учасників, а відстоювання іншого напрямку в КПТ напрямку послаблює цей показник одразу після дебатів. Чому так відбувається? Схоже, що конкурентна складова для учасників контрольної групи справді поглиблює дегуманізацію у КПТ учасників. Відстоювання своєї та заперечення протилежної позиції стикається з ефектом «сказане стає дійсним» і представники протилежної групи репрезентуються як менш людські.

Такі залежні змінні як мотивація участі в дебатах та показник настрою не залежать від напрямку – ці показники зросли в обох групах та в обох вибірках – після дебатів більшість учасників ситуативно почували себе більш піднесено.

Отримані результати дають змогу свідчити, що відстоювання протилежної позиції (експериментальна група), у певних випадках (для

представників КПТ напрямку) провокує спад дегуманізації. Важливим у цьому контексті є перший вплив для експериментальної групи: співпраця. Учасники взаємодіяли 10 хвилин пояснюючи власну лінію аргументації одне одному без прив'язки до конкурентної складової, де більш безпечно обмінювались аргументами та ділились власним досвідом і вже після цього відстоювали протилежну позицію під час дебатів (другий вплив). Така зміна парадигми підштовхнула КПТ учасників до того аби зменшити дегуманізацію щодо представників ПДТ, щоправда, у двохтижневому відтермінованому замірі ці показники дещо наблизились до попереднього заміру, що свідчить про короткотривалість ефекту.

Чому ж дебати по-різному вплинули на представників ПДТ та КПТ в обох групах? Доцільним буде розглянути ці розбіжності крізь призму психоаналітичних теорій.

3.4 Дискусія результатів: психодинамічна оптика

Якщо на опір контрольної вибірки поглянути з точки зору Біона (Bion, 1952), то можна міркувати, що в контрольній вибірці учасники стикнулись з базовим припущенням бий/біжи, оскільки ціль міжгрупової взаємодії – довести власну суб'єктивну істину іншій стороні, яка натомість не погоджувалась та відстоювала власну істину: як раціонально та послідовно через лінію аргументації, так і невербально та емоційно. Як наслідок – видно зростання дегуманізації у КПТ. В експериментальній групі при відстоюванні протилежної позиції відбувається інтеграція відмінностей протилежного напрямку, що може позначати вихід на робочу фазу. Приймати відмінності одне одного – прерогатива зрілої групи.

Якщо розглядати взаємодію з протилежною групою з точки зору лаканізму, то можна міркувати про концепти малого іншого та великого Іншого (Lacan, 1956). Якщо взаємодія контрольної групи нагадує боротьбу двох різних

парадигм, то йдеться про радикальну іншість, яка не асимілюється через ідентифікацію. У свою чергу, малий інший є рефлексивним відображенням себе через взаємодію з великим Іншим. Під час першого впливу, ще перед дебатами, представники КПТ та ПДТ поставлені у рівні позиції – відповідно ідентифікуються одне з одним як щось «подібне» та «відоме». У такому разі логічно видається необхідність у занижені дегуманізації, оскільки в іншому є відображення власного селф і в такому дискурсі дегуманізація іншого означала би й дегуманізацію себе самого, що неприпустимо для Еґо.

Постає критичне питання: чому в той час, як представники КПТ піддаються експериментальному впливу, представники ПДТ майже не відображають значущої динаміки? Концепт «перехідного простору» Winnicott (1991), а також феномен «так ніби особистостей» Deutch (1945) дозволяють частково відповісти на це питання. Феномен «as if» походить від теорії Deutch (1945) про «as if personality», при якому особистість помилково ідентифікується з «вдаваною» (символічно чи грайливою) роллю. У свою чергу, поняття перехідного простору (transitional space) за Winnicott (1991) походить з теорії розвитку. Winnicott вживав цей термін для опису психологічного простору на стику реального та фантазійного. Виглядає так, що представники КПТ більш буквально вживаються у запропоновані ролі, тоді як ПДТ учасники менше включаються в ці ролі і сприймають їх, як і сам процес дебатів, більш символічно, сприймаючи дебати радше грою, аніж змаганнями. Чи означає це те, що представники ПДТ підходять до дебатів більш зріло, або ж мають розвинуту символічну функцію? Не факт – ця гіпотеза потребує більш ретельного вивчення. Наприклад, Солонський (2022) не знаходить суттєвих відмінностей у різниці до здатності менталізації та естетичної й емоційної оцінки мистецьких творів. Можливо, різниця між КПТ та ПДТ учасниками у цьому дослідженні пов'язана з підходами до роботи. Психодинамічний терапевт, зважаючи на феномен позасвідомого, частіше працює у символічному просторі, тоді як когнітивно-поведінковий терапевт працює зі симптоматикою

більш буквально. Надалі слід детальніше вивчати зв'язки символізації та дегуманізації.

3.5 Обмеження та перспективи дослідження

Попри квазіекспериментальний дизайн дослідження та отримання статистично значущих показників по ряду залежних змінних дослідження має і свої обмеження. Для того аби дизайн вважався експериментальним, а не квазіекспериментальним варто внести рандомізацію, якої не було застосовано в поточному дослідженні.

Одним з обмежень також є ангажованість дослідника. Враховуючи те, що дослідник сам є представником ПДТ напрямку, це могло мати опосередкований вплив на оцінку досліджуваних щодо представників ПДТ напрямку. У подальших дослідженнях модерувати проведення дебатів та вчиняти вплив варто особі, що не є представником того чи іншого напрямку.

Враховуючи, що дослідження контрольної групи відбувалось у приміщенні, де КППТ учасники відвідують навчальні модулі міг виникнути ефект «чужого поля» для представників ПДТ напрямку.

Отриманий результат можна поширити на вузьке коло осіб. Для того аби досліджувати міжгруповий вплив співпраці та дебатів, варто також залучати й інші верстви з дотриманням необхідних етичних норм.

На жаль, немає апробованої методики, яка б могла безпосередньо оцінювати явище дегуманізації. Подальше дослідження оцінки внутрішніх та зовнішніх груп за принципом оцінки первинних та вторинних емоцій потребує доопрацювання, зокрема за конструктами зовнішньої та внутрішньої надійностей.

Кореляційна модель була застосована до вибірки, в якій лише 20 учасників, що обмежує в однозначності висновків щодо взаємозв'язків між явищами. Для глибшого дослідження взаємозв'язку нейротизму та тривоги в

майбутньому слід провести кількісне дослідження: наприклад, використати модель опитування з первинними та вторинними емоціями і додати до неї опитувальники для визначення особистісної та ситуативної тривоги – «Шкала тривоги Спілбергера (State-Trait Anxiety Inventory, STAI)».

Для кращого дослідження динаміки експерименту надалі варто внести необхідні протоколи для спостерігача, які би містили інструменти, якими послуговуються групові психоаналітики: наприклад, оцінка контрпереносу, погляд на структуру групи (Schindler, 1957), фази групи (Bion, 1952) та опис сцен (Argelander 1970).

Динаміка впливу на експериментальну групу не простежується як довготривала, тому важливо дізнатись у майбутньому, чи тривалість ефекту буде зростати через повторення впливу.

ВИСНОВКИ

Якою є роль міжгрупової взаємодії в дегуманізації іншої особи? Поточне дослідження з'ясовує цю роль на вибірці, яка охоплювала студентів напрямку когнітивно-поведінкової та психодинамічної терапії магістерської програми з клінічної психології.

У першому теоретичному розділі було розглянуто явище дегуманізації крізь призму сучасних наукових досліджень, а також з точки зору психодинамічного підходу. Дегуманізація визначається як спростування цілісної людяності в інших людях, а також як відмова від соціального пізнання іншого людського розуму. У цій науковій роботі було розглянуто спосіб операціоналізації дегуманізації: іншими словами, було здійснено спробу виміряти цей процес через експериментальний вплив, ядром якого були дебати.

Опрацьовуючи базові гіпотези, вдалось досягти наступних висновків: відстоювання власної позиції при певних умовах сприяє збільшенню рівня дегуманізації. Під час відстоювання в дебатах власного напрямку, у студентів КПТ збільшилась дегуманізація відносно студентів напрямку ПДТ, водночас студенти ПДТ показали незначний зворотний ефект: дегуманізація дещо зменшилась. Атмосфера суперництва та послідовність представлення аргументів обох сторін дали змогу в живому контакті оцінити переваги та недоліки обох напрямків – після дебатів більшість учасників позитивно відгукувались про формат, про це також свідчать і вищі показники настрою та мотивації участі в дебатах, які оцінювались в авторській анкеті до та після міжгрупової взаємодії.

Відстоювання протилежної позиції, як і передбачалось, здатне навпаки знизити показники дегуманізації: відстоюючи протилежну сторону, представники КПТ напрямку показали нижчі показники дегуманізації, аніж перед дебатами. Перед початком дебатів представники попарно обмінювались заготовленими аргументами, тобто співпрацювали – іншими словами мали

позитивну міжгрупову взаємодію. Цікаво, що динаміка впливів по-різному відобразилась на представниках обох вибірок КПТ студентів та водночас не відобразилась на студентах ПДТ напряду, більш детально огляд цього феномену був здійсненим у розділі дискусії результатів.

Також статистично значущим виявився наступний висновок: міжгрупова взаємодія, що передбачає формат дебатів незалежно від того яку сторону займають учасники, сприяє вищому показнику наділення більшої людяності відносно представників власної групи.

Такі риси особистості як нейротизм, емоційна нестійкість та тривожність відобразили тісний взаємозв'язок з дегуманізацією власної групи – чим вищою є міра виразності цих рис, тим більше особа схильна дегуманізувати власну групу. Цей висновок є важливим в контексті психології мас та потребує подальшого якісного та кількісного дослідження.

Досягнутий результат запропонованої наукової роботи дозволяє міркувати про практичне значення цього дослідження. Проведення аргументованої та послідовної дискусії в академічних рамках дозволяє не лише розмірковувати над ефективнішими шляхами реагування на виклики для науки, а й дозволяє визначати власне місце у кроснауковій системі координат. Готовність до дискусії дозволяє навіть не так знаходити готові відповіді, як підбирати змістовні запитання, що є необхідною навичкою в психотерапевтичній практиці.

У подальшому дослідженні явища дегуманізації слід сфокусуватись на факторах тривоги та процесах ідентифікації. Також критично значущим для майбутніх досліджень є психодинамічна перспектива, якою дослідники часто нехтують, вивчаючи об'єкт дослідження. Дегуманізацію та міжгрупові процеси варто розглядати під психоаналітичною оптикою, зокрема через призму об'єктних стосунків, перехідного простору, а також психоаналітичних теорій груп: те, що можна спостерігати лабораторно, скоріш за все, розігрується щодня у буденності.

Роман Кечур (2022) зауважив, що найбільшою спокусою є прагнення відповісти на запитання «*Чому?*» – для початку варто напружитись і відповісти на запитання «*що сталося?*» – цим відкритим питанням і завершується поточне наукове дослідження, залишаючи простір для подальшої дискусії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Argelander, H. (1970). Die szenische Funktion des Ichs und ihr Anteil an der Symptom-und Charakterbildung. *Psyche*, 24(5), 325-345.
2. Barlow F. K., Paolini S., Pedersen A., Hornsey M. J., Radke H. R. M., Harwood J., Sibley C. G. (2012). The contact caveat: Negative contact predicts increased prejudice more than positive contact predicts reduced prejudice. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38(12), 1629–1643. <https://doi.org/10.1177/0146167212457953>
3. Bion, W.R. (1952). Group Dynamics: A Re-View. *Int. J. Psycho-Anal.*, 33:235-247.
4. Borinca, I., Van Assche, J., Gronfeldt, B., Sainz, M., Anderson, J., & Taşbaş, E. H. O. (2023). Dehumanization of outgroup members and cross-group interactions. *Current Opinion in Behavioral Sciences*, 50, 101247.
5. Boulanger, G. (2011). *Wounded by reality: Understanding and treating adult onset trauma*. Routledge.
6. Bruneau E, Kteily N. The enemy as animal: Symmetric dehumanization during asymmetric warfare. *PLoS One*. 2017 Jul 26;12(7):e0181422. doi: 10.1371/journal.pone.0181422. PMID: 28746412; PMCID: PMC5528981.
7. Bruneau, E., Hameiri, B., Moore-Berg, S. L., & Kteily, N. (2021). Intergroup Contact Reduces Dehumanization and Meta-Dehumanization: Cross-Sectional, Longitudinal, and Quasi-Experimental Evidence From 16 Samples in Five Countries. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 47(6), 906–920. <https://doi.org/10.1177/0146167220949004>
8. Capozza D., Falvo R., Di Bernardo G. A., Vezzali L., Visintin E. P. (2014). Intergroup contact as a strategy to improve humanness attributions: A review of studies. *TPM—Testing, Psychometrics, Methodology in Applied Psychology*, 21, 349–362. <https://doi.org/10.4473/TPM21.3.9>

9. Cortes, B. P., Demoulin, S., Rodriguez, R. T., Rodriguez, A. P., & Leyens, J. P. (2005). Infrahumanization or familiarity? Attribution of uniquely human emotions to the self, the ingroup, and the outgroup. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31(2), 243-253.
10. Courts, P. L., & McInerney, K. H. (1993). *Assessment in Higher Education. Politics, Pedagogy, and Portfolios*. Praeger Publishers, 88 Post Road West, Box 5007, Westport, CT 06881 (hardcover, ISBN-0-275-94426-3: \$55; paperback, ISBN-0-275-94427-1).
11. Darity, W. A. (2008). *International encyclopedia of the social sciences*.
12. Deutch, H. (1945). *The psychology of women: a psychoanalytic interpretation (Vol. 2)*. New York. Gurne and Stratton.
13. Dovidio, J. F., & Gaertner, S. L. (1986). *Prejudice, discrimination, and racism*. Academic Press.
14. Fenichel, O., & Rangell, L. (1995). *The psychoanalytic theory of neurosis*. WW Norton & Company.
15. Fink, E. B. (1982). Psychiatry's role in the dehumanization of health care. *The Journal of Clinical Psychiatry*.
16. Freud, S. (1920). *Totem und Tabu: einige Übereinstimmungen im Seelenleben der Wilden und der Neurotiker*. Internationaler psychoanalytischer verlag.
17. Freud, S. (1921). *Massenpsychologie und Ich-analyse*. Internationaler Psychoanalytischer Verlag.
18. Hagan, J., & Rymond-Richmond, W. (2008). The collective dynamics of racial dehumanization and genocidal victimization in Darfur. *American Sociological Review*, 73(6), 875-902.
19. Haslam, N., Bain, P., Douge, L., Lee, M., & Bastian, B. (2005). More human than you: Attributing humanness to self and others. *Journal of Personality and Social Psychology*, 89, 973-950.

20. Haslam, N., Loughnan, S., & Holland, E. (2013). The psychology of humanness. In *Objectification and (de) humanization: 60th Nebraska symposium on motivation* (pp. 25-51). Springer New York.
21. Haslam, N., Loughnan, S., Kashima, Y., & Bain, P. (2008). Attributing and denying humanness to others. *European review of social psychology*, 19(1), 55-85.
22. Haslam, Nick (2006). "Dehumanization: An Integrative Review". *Personality and Social Psychology Review*. 10 (3): 252–264.
23. Jahoda, G. (1999). *Images of savages: ancients [sic] roots of modern prejudice in Western culture*. Psychology Press.
24. Kechur, R., Yaskevych, O., & Turezka, K. (2021). ПСИХОАНАЛІТИЧНИЙ СТИЛЬ І ЙОГО ВІДНОШЕННЯ ДО ЛІТЕРАТУРИ. *PSYCHOLOGICAL JOURNAL*, 7(5), 85-96.
25. Klein, M. (1946). Notes on some schizoid mechanisms. *The International Journal of Psycho-Analysis*, 27, 99-110.
26. Kohut, H., Goldberg, A., & Paul, E. Stepansky. 1984. *How Does Analysis Cure*.
27. Kteily N. S., Hodson G., Bruneau E. (2016). They see us as less than human: Metadehumanization predicts intergroup conflict via reciprocal dehumanization. *Journal of Personality and Social Psychology*, 110(3), 343–370. <https://doi.org/10.1037/pspa0000044>
28. Lacan, J. (1956). *Fonction et champ de la parole et du langage en psychanalyse*, La psychanalyse, I, puis (2001), éd. Claude Tchou, «Bibliothèque des introuvables».
29. Loughnan, S., & Haslam, N. (2007). Animals and androids: Implicit associations between social categories and nonhumans. *Psychological science*, 18(2), 116-121.
30. Manne, K. (2016). Humanism: A critique. *Social Theory and Practice*, 389-415.

31. Paladino, M.-P., Leyens, J.-P., Rodriguez, R., Rodriguez, A., Gaunt, R., & Demoulin, S. (2002). Differential Association of Uniquely and Non Uniquely Human Emotions with the Ingroup and the Outgroup. *Group Processes & Intergroup Relations*, 5(2), 105–117. <https://doi.org/10.1177/1368430202005002539>
32. Peskin, H. (2012). “Man is a wolf to man”: Disorders of dehumanization in psychoanalysis. *Psychoanalytic Dialogues*, 22(2), 190-205.
33. Rai, T. S., Valdesolo, P., & Graham, J. (2017). Dehumanization increases instrumental violence, but not moral violence. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 114(32), 8511-8516.
34. Schindler, R. (1957). Grundprinzipien der Psychodynamik in der Gruppe. *Psyche*, 11(5), 308-314.
35. Sherif, M., Harvey, O. J., White, B. J., Hood, W. R., & Sherif, C. W. (1961). "Inter-group relations in task-oriented groups". *European Journal of Social Psychology*, 1(3), 235-252.
36. Sherwin, S. (1987). Linda LeMoncheck, *Dehumanizing Women: Treating Persons as Sex Objects*. Totowa, NJ 1985. *Canadian Journal of Philosophy*, 17(3), 671-681.
37. Soto, C. J., John oP, Gosling Sd, Potter J. (2011). age differences in personality traits from 10 to 65: Big Five domains and facets in a large cross-sectional sample. *J Pers Soc Psychol*, 100, 330-48.
38. Staub E. *The roots of evil: The origins of genocide and other group violence*: Cambridge University Press; 1989.
39. Thomas, E. (2020). Descartes on the Animal Within, and the Animals Without. *Canadian Journal of Philosophy*, 50(8), 999-1014.
40. Trounson, J. S., Critchley, C., & Pfeifer, J. E. (2015). Australian attitudes toward asylum seekers: Roles of dehumanization and social dominance theory. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 43(10), 1641-1655.

41. Ward, A. F., Olsen, A. S., & Wegner, D. M. (2013). The harm-made mind: Observing victimization augments attribution of minds to vegetative patients, robots, and the dead. *Psychological Science*, 24(8), 1437-1445.
42. Winnicott, D. W. (1991). *Playing and reality*. Psychology Press.
43. Кечур Р. (2018) стверджував, «найбільшою спокусою є прагнення відповісти на запитання «Чому?» – для початку варто напружитись і відповісти на запитання «що сталося?»
44. Солонський, А. (2022). Візуальне сприйняття мистецьких творів психотерапевтами різних напрямків.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Авторська анкета

Додаток А.1

Шифрування даних

Анкета

Шановні учасники, дебати в яких Ви приймаєте участь є експериментальним дослідженням зі засліпленим дизайном. Немає кращих чи гірших відповідей. Дуже важливо, щоб відповіді описували саме Ваш досвід. Результати опитування та отримані дані будуть використовуватись в узагальненому вигляді.

Зірочка (*) указує, що запитання обов'язкове

Шифрування даних

Зашифруйте, будь ласка, свою особу наступним чином: перша буква прізвища + перша буква імені + перша літера імені батька + число народження + напрям та курс навчання (якщо ви не студент то лише напрям). Наприклад, мене звали Кириченко Владислав Едуардович, я народився 29 березня і вчусь на другому курсі психодинаміки, моя відповідь виглядатиме так: КВЕ29ПДТ2

Додайте шифр *

Ваша відповідь

Додаток А.5

Добровільна згода участі в експерименті

Інформативна згода участі

Чи погоджуєтесь Ви брати участь у даному експериментальному дослідженні та виконувати вказівки експериментатора *

Так, я погоджуюсь

Додаток А.6

Уривок методики «Велика п'ятірка»

Опитувальник

Будь ласка, прочитайте кожне твердження і якомога точніше дайте відповідь на запитання: «**Наскільки характерним це є для Вас чи наскільки це є правдиво стосовно Вас?**» Виберіть Вашу відповідь, користуючись поданою нижче шкалою. Будь ласка, дайте відповіді на УСІ запитання.

- 0 Зовсім не притаманно мені
- 1 Не притаманно мені
- 2 Схоже на мене
- 3 Притаманно
- 4 Дуже про мене

Дружелюбний(а), комунікабельний(а), *

	0	1	2	3	4	
Зовсім не притаманно мені	☐	☐	☐	☐	☐	Дуже про мене

Співчутливий(а), маю м'яке серце *

	0	1	2	3	4	
Зовсім не притаманно мені	☐	☐	☐	☐	☐	Дуже про мене

ДОДАТОК Б

Результати статистичного опрацювання даних

Додаток Б1

Перевірка вибірки на нормальність розподілу

Variable	Descriptive Statistics (Kyrychenko)						
	Valid N	Mean	Minimum	Maximum	Std.Dev.	Skewness	Kurtosis
RiznDo1	20	0.13000	-0.80000	1.80000	0.729167	0.88458	0.171425
RiznDo2	20	0.27000	-0.80000	2.20000	0.646529	1.31162	3.130232
RiznPost1	20	0.11000	-1.00000	1.40000	0.640641	0.27402	-0.419503
RiznPost2	20	0.36000	-0.60000	1.80000	0.578928	0.61165	0.659635
RiznPPost1	20	0.04000	-1.20000	1.00000	0.500946	-0.43050	1.291361
RiznPPost2	20	0.65000	-0.40000	1.60000	0.561483	-0.04658	-0.743115
Big5Extravers	20	26.55000	12.00000	34.00000	5.155222	-0.81590	2.221316
B5Sociality	20	6.60000	1.00000	11.00000	2.835861	-0.11631	-0.594678
Big5Dobrozochlyvist	20	30.55000	21.00000	40.00000	5.472178	0.17519	-0.634409
B5Povaga	20	8.55000	5.00000	11.00000	1.904980	-0.38993	-0.635024
Big5Sumlinnist	20	25.45000	19.00000	35.00000	4.661996	0.71433	-0.776942
B5Organizovanist	20	7.20000	3.00000	12.00000	2.546411	0.21931	-0.988003
B5Poruktyvnist	20	7.10000	4.00000	12.00000	2.149663	0.52771	-0.173631
Big5Nevrotyzm	20	20.85000	9.00000	31.00000	6.011174	-0.25361	-0.657503
B5Tryvozhnist	20	7.90000	4.00000	11.00000	2.023546	-0.27271	-0.808194
B5EmoziynaMinlyvist	20	7.40000	2.00000	13.00000	2.980639	-0.03498	-0.256435
Big5Openess	20	29.70000	14.00000	36.00000	5.202226	-1.48233	3.351578
RiznDo	20	0.40000	-1.00000	4.00000	1.013592	2.38291	8.388285
RiznPost	20	0.47000	-1.20000	2.60000	1.046850	0.45247	-0.163234
RiznPPost	20	0.69000	-1.60000	1.80000	0.842240	-0.97074	1.284886
RiznWellGroup1	20	1.25000	0.00000	7.00000	1.888330	1.78803	3.310629
RiznVisitTher1	20	0.45000	-2.00000	3.00000	1.099043	0.53721	1.231061
RiznWellGroup2	20	1.35000	-1.00000	6.00000	1.926956	1.16112	0.494939
RiznVisitTher2	20	0.65000	-2.00000	3.00000	1.136708	0.06510	0.568959
RiznWellGroup3	20	1.20000	-2.00000	5.00000	1.609184	0.56586	0.790642
RiznVisitTher3	20	0.90000	-1.00000	3.00000	1.209611	0.21015	-0.945207

Додаток Б2

Уривок кореляційного аналізу Спірмана

Spearman Rank Order Correlations (Kyrychenko)											
MD pairwise deleted											
Marked correlations are significant at $p < .05000$											
Variable	RiznDo1	RiznDo2	RiznPost1	RiznPost2	RiznPPost1	RiznPPost2	Big5Extravers	B5Sociality	Big5Dobrozychlyvist	B5Povaga	Big5S
RiznPost2	-0.271933	0.303870	0.477292	1.000000	0.054983	0.629742	-0.399089	-0.266363	0.246020	0.187198	
RiznPPost1	0.001539	0.111420	0.198568	0.054983	1.000000	0.187310	0.246143	0.211958	0.154718	0.196193	
RiznPPost2	-0.110094	0.520823	0.584407	0.629742	0.187310	1.000000	-0.106375	0.071621	0.127436	0.171816	
Big5Extravers	0.337790	0.061762	-0.136178	-0.399089	0.246143	-0.106375	1.000000	0.865013	-0.210671	-0.434856	
B5Sociality	0.369243	-0.148290	-0.283009	-0.266363	0.211958	0.071621	0.865013	1.000000	-0.295975	-0.473679	
Big5Dobrozychlyvist	0.023891	0.153788	0.278156	0.246020	0.154718	0.127436	-0.210671	-0.295975	1.000000	0.714336	
B5Povaga	-0.042980	0.083562	0.204990	0.187198	0.196193	0.171816	-0.434856	-0.473679	0.714336	1.000000	
Big5Sumlinnist	-0.051889	0.543453	0.492790	0.096111	-0.303216	0.257966	0.086240	-0.146025	0.252099	0.241623	
B5Organizovanist	-0.153593	0.440260	0.187597	0.146608	-0.398285	0.244003	-0.203797	-0.264575	-0.103354	0.316098	
B5Poruktyvnist	-0.164443	0.328511	0.379479	0.154845	0.200470	0.097121	0.009966	-0.235092	0.684704	0.530259	
Big5Nevrotyzm	0.536718	-0.055577	-0.193889	-0.216422	-0.156342	-0.107393	0.252100	0.265837	-0.219872	-0.357450	
B5Tryvozhnist	0.466735	0.040774	0.076757	-0.036185	-0.097076	0.101514	0.116832	0.077166	0.184495	0.000778	
B5EmoziynaMinlyvist	0.646881	-0.111745	-0.197575	-0.225181	-0.106324	-0.187598	0.336011	0.342737	-0.259781	-0.416233	
Big5Openess	-0.143888	-0.196056	-0.339388	-0.222391	-0.122224	-0.432401	0.235320	0.052111	0.018568	-0.240428	
RiznDo	0.790534	0.388953	0.201586	0.055282	0.065192	0.269828	0.279688	0.195448	0.228356	0.122046	
RiznPost	-0.223317	0.568244	0.917767	0.742343	0.179334	0.619985	-0.231947	-0.312481	0.319985	0.235114	
RiznPPost	-0.118606	0.393263	0.489804	0.440153	0.704720	0.762134	0.074231	0.194004	0.299924	0.301976	
RiznWellGroup1	0.461696	0.066355	0.398058	-0.056445	0.318615	0.081877	0.304483	0.084861	0.236212	0.213034	
RiznVisitTher1	-0.088922	0.083492	0.254339	0.103555	0.532939	0.052786	0.087544	0.000000	-0.003994	0.134272	
RiznWellGroup2	0.350743	0.313842	0.156763	-0.201313	0.084851	0.203824	0.424181	0.289726	-0.044404	0.102306	
RiznVisitTher2	0.030142	0.389365	0.245186	0.125001	0.513810	0.172945	0.250017	0.115084	-0.019108	0.144816	
RiznWellGroup3	-0.166863	0.487919	0.295982	0.466414	0.417774	0.258710	0.004711	-0.111584	0.285119	0.330362	
RiznVisitTher3	0.068050	0.291815	0.359752	0.076625	0.213014	0.391526	0.029074	-0.029388	0.178391	0.288361	